

Sovittelujournalismin käsikirja

Keinoja konfliktiherkkien aiheiden käsittelyyn

TAMPEREEN
YLIOPISTO

Mikko Hautakangas, Laura Ahva ja Paula Haara

Sovittelujournalismin käsikirja

Tutkimuskeskus COMET
Viestintätieteiden tiedekunta COMS
Tampereen yliopisto

ISBN 978-952-03-0618-2

Kuvat Jonne Renvall
Taitto Riitta Yrjönen

Journalismin, viestinnän ja
median tutkimuskeskus
Tampere Research Centre for
Journalism, Media and Communication

KONEEN SÄÄTIÖ

SISÄLLYS:

Kiteytys: Mistä sovittelujournalismissa on kyse?	3
Kohuista konstruktivisuuteen: Miksi journalismin pitäisi sovitella?....	4
Kolme periaatetta: Mitä sovittelujournalismilla tarkoitetaan?	7
Kriittisyys: Millaista vuorovaikutusta tavoitellaan?.....	9
Kohtaaminen: Millaisia asetelmia sovittelu mahdollistaa?	15
Kysyminen: Kuinka saada vastauksia tiukkoihin kysymyksiin?	21
Kuunteleminen: Kuinka ymmärtää olennainen	25
Kerronta: Kuinka koostaa juttu, joka ei asettele vastakkain?	30
Keskusteluttaminen: Millaista on sovitteleva verkkokeskustelu?.....	37
Kiinnostavuus: Miten sovittelevuus vetoaa yleisöön?	44
Kiire: Kuinka yhdistää sovittelu nopeaan uutistyöhön?.....	48
Kirjoittajat	50

KITEYTYS

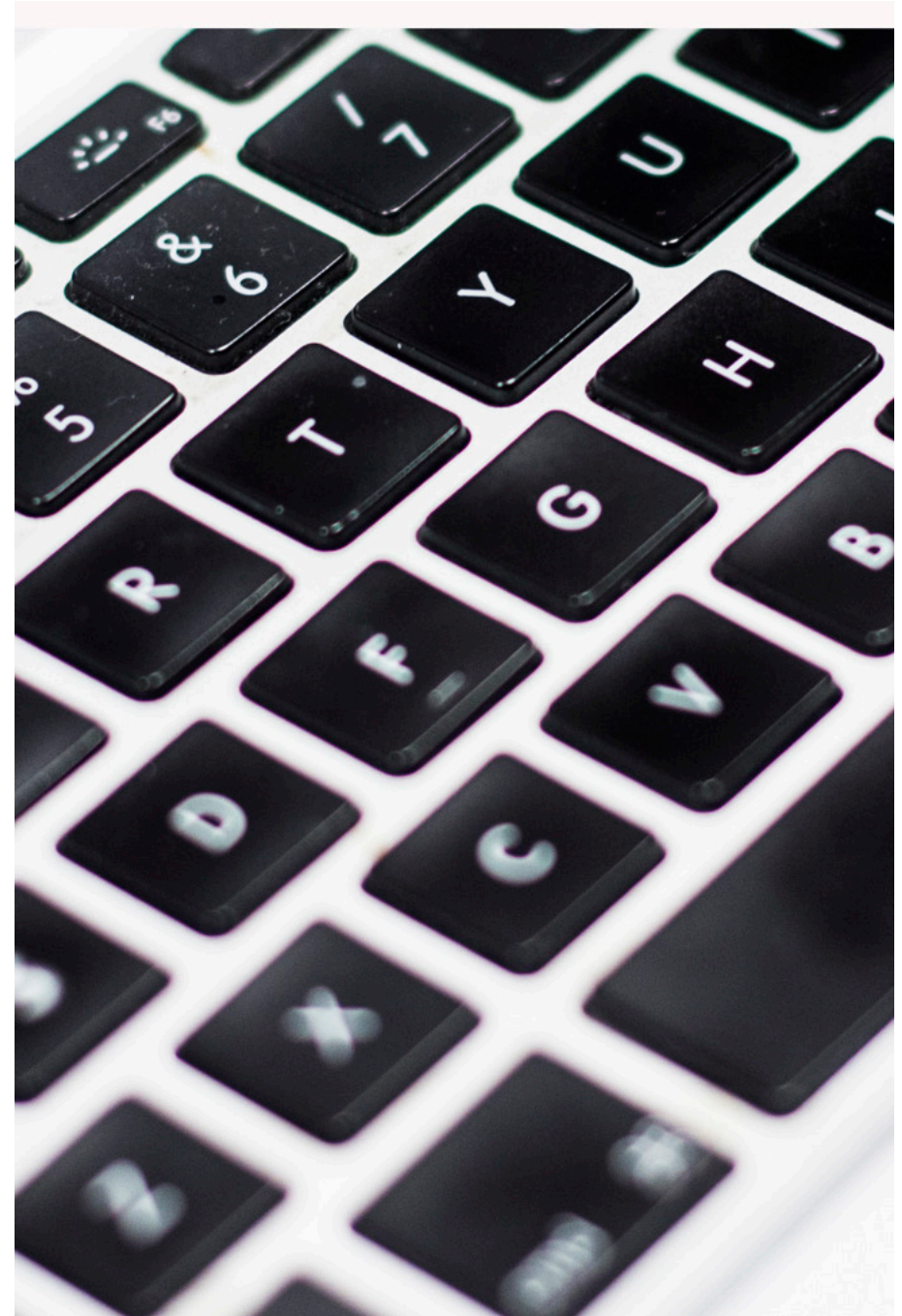
Vastakkainasettelut ja konfliktit ovat journalismin peruspolttoainetta. Monen toimittajan mielestä vetävä juttu edellyttää selkeää jännitettä ja kärjistämistä, ja niinpä otsikoissa toistuvat taistelut, kiistat ja muut kahnaukset.

Sovittelujournalismi tarjoaa uusia keinoja käsitellä konfliktiherkkiä aiheita. Sovittelujournalismi on ajattelun ja toiminnan tapa, joka auttaa hahmottamaan ristiriitoja muuten kuin vain vastakkainasetteluna. Tavoitteena on luoda tilaa rakentavalle erimielisyydelle ja auttaa yleisöä ymmärtämään näitä erimielisyyksiä.

Dramaattisia tarinoita ja tunteita kuumentavia kamppailuasetelmia nykyisessä mediakulttuurissa riittää. Siksi monista asioista on hankala hahmottaa oleellisia kokonaisuuksia tai käydä keskustelua, joka lisäisi ymmärrystä. Sovittelun menetelmät auttavat toimittajia selvittämään taustoja ja varmistamaan, että eri näkökulmat tulevat ymmärretyksi.

Sovittelujournalismin käsikirja avaa ajattelun sovittelujournalismin taustalla ja esittelee keinoja, joiden avulla hankalista ja konflikteille herkistä aiheista voi tehdä parempaa journalismia. Käsikirja perustuu Tampereen yliopiston Sovittelujournalismi-toimintatutkimukseen eli tutkijoiden ja toimittajien yhteisiin työpajoihin ja niissä toteutettuihin kokeilujuttuihin.

Käsikirja on tarkoitettu inspiraatioksi toimitustyöhön ja materiaaliksi journalistiikan ja viestinnän opetukseen sekä täydennyskoulutukseen. Siihen on koottu aineksia, joiden toivotaan innostavan journalisteja ajattelemaan työtään hiukan uudesta näkökulmasta. Käsikirja voi auttaa myös kärjekkäisiin keskusteluihin turhautunutta yleisöä hahmottamaan, kuinka journalismi toimii.

KOHUISTA KONSTRUKTIIVISUUTEEN

“Journalistit ovat menettäneet uskottavuuttaan juuttumalla skuppeihin ja klikkeihin, jotka syntyvät ristiriidoista. Nopeasti leviävän tiedon, myös väärän tiedon, maailmassa ne ristiriidat herkästi edelleen kärjistyvät. Sovittelujournalismi pohtii, kuinka tehdä laadukasta uutistyötä, joka rakentaa eikä vain revi lisää vastakkainasetteluja.”

- Toimittaja, *Maaseudun Tulevaisuus*

Mikä on se ongelma, mistä uutisesi kertoo? Ketkä siinä ovat vastakkain? Kuka on hyvä ja kuka pahis? Mikä aiheessa kuohuttaa eniten? Useimmat toimittajat tunnistavat tällaiset kysymykset tavanomaisiksi lähtökohdiksi, kun uutisaiheen ympärille aletaan rakentaa journalistista kerrontaa. Tällainen ajattelu nähdään osana journalistin ammattitaitoa: on tunnistettava uutisarvoinen jännite, on osattava yksinkertaistaa asetelma helposti tajuttavaksi, on löydettävä sanavalmiit haastateltavat, on houkuteltava esiin herkullisimmat sitaatit ja haettava niille vastakommentit, on otsikoitava huomiota herättävästi ja kuvitettava mielikuvia ruokkivasti. Kunnan kärjistykset tuottavat draamaa, joka vetää yleisöä ja provosoi keskustelua.

Sillä siitähän journalismissa juuri on kysymys: todellisten tapahtumien ja faktojen paketoimisesta tarinan muotoon. Samalla on syytä muistaa, että nämä tarinat puolestaan tuottavat todellisuutta. Hyvä journalisti osaa herättää yleisön mielenkiinnon ja tunteet – mutta mistä yleisö oikeastaan ohjataan kiinnostumaan? Onko juttu sitä parempi, mitä enemmän se herättää huomiota ja somejakoja, vai pitäisikö laatua ajatella myös sen kautta, *millaista* keskustelua syntyy?

Demokraattisen yhteiskunnan näkökulmasta journalismin tehtävä on tuottaa julkista keskustelua epäkohdista, riskeistä ja muutoksista, joilla voi olla vaikutusta

kansalaisten elämään. Viime vuosiin saakka suomalaista julkista keskustelua on moitittu värittömäksi ja konsensushakuiseksi. Toimittajat ovat tottuneet siihen, että juttujen kohteilta on suorastaan lypsettävä selkeitä kannanottoja, ja haastateltavansa tiukoille laittavia journalistieja arvostetaan.

Tämä tehtävä ja arvostus eivät toki ole kadonneet journalismista minnekään, mutta samalla toimintaympäristö on kuitenkin muuttunut merkittävästi. Internetin merkityksen kasvettua journalistit eivät enää ole ainoita ajankohtaistapahtumien tarinankertojia julkisuudessa, eikä räväköistä puheenvuoroista ole pulaa. Päinvastoin, nyt huolestutaan yhä enemmän julkisen keskustelun ylikuumenemisesta, puhetautojen kovenemisesta ja yhteiskunnallisesta polarisaatiosta. Journalistiset tekstit asettuvat osaksi sosiaalisen median kiihkeää jakojen ja kommenttien verkostoa, jossa sekä juttujen kohteet että journalistit itse joutuvat yhä useammin aggressiivisen arvioinnin kohteiksi.

Muuttuneessa tilanteessa on esitetty kysymys siitä, pitäisikö joitakin journalismin ihanteita ja perusoletuksia päivittää. On kysely, tekeekö journalismin kohuille, kriiseille ja kertomuksille rakentuva toimintalogiikka siitä itse asiassa potentiaalisen pelinappulan: monenlaiset toimijat populistista poptähtiin ja taviksista terroristeihin osaavat laatia täkyjä, joihin tarttumalla journalismi tulee edistäneeksi sellaisiakin agendoja, joita sen ei ollut tarkoitus edistää.

Median tavat reagoida somekohuihin ja kiertäviin tarinoihin puhuttavat monia median, kulttuurin ja yhteiskunnan tutkijoita. Mediakohu-hanke yhdistää akateemista tutkimusta, media-aktivismia ja mediapedagogiikkaa.
mediakohu.fi

Kertomuksen vaarat -hankkeessa tutkitaan esimerkkitarinoiden yhteiskunnallista käyttöä.
kertomuksenvaarat.wordpress.com

Journalismin uudistusliikkeitä muualla

Eri puolilla maailmaa on meneillään erilaisia journalismin suuntauksia ja kehityshankkeita, joissa journalismilta vaaditaan entistä suurempaa yhteiskuntavastuuta ja oman toiminnan seurausten tunnistamista. Tällaisen ajattelun taustalla on konstruktionistinen näkemys journalismista ja mediasta: maailmasta kertominen ei koskaan ole pelkkää tiedonvälitystä tai tapahtuneen heijastamista peilin tavoin, vaan kuva todellisuudesta rakentuu erilaisten valintojen kautta. Media on väistämättä osallinen siinä maailmassa, mistä kertoo, ja esimerkiksi konfliktien

saama julkisuus vaikuttaa usein tapahtumien kulkuun. Näissä keskusteluissa korostetaan objektiivisuuden ja neutraaliuden ihanteiden sijaan läpinäkyvyyttä: yleisölle on avattava ne lähtökohdat, rajaukset ja eettiset periaatteet, jotka journalismia ohjaavat.

Esimerkiksi Tanskassa ja Hollannissa puhutaan paljon “rakentavasta journalismista” (*constructive journalism*). Rakentavan journalismin juuret ovat uutistoimituksissa työskennelleiden toimittajien ja päätoimittajien kehityshankkeissa, joihin on haettu teoreettista pohjaa muun muassa psykologian opeista. Tavoitteena on yleisön aktivoiminen ja sitouttaminen kertomalla yhteiskunnallisten ongelmien yhteydessä myös toiminnan mahdollisuuksista ja toivoa herättävistä kehityssuunnista. Rakentava journalismi on reaktio havaintoon, että ongelmia ja kriisejä korostava journalistinen julkisuus ahdistaa ja sitä kautta passivoi yleisöjä: ihmiset väsyvät huonoihin uutisiin ja kääntyvät niistä pois. Positiivisista kehityshankkeista ja ratkaisujen mahdollisuuksista kertominen rohkaisee toimimaan ja osoittaa, ettei tulevaisuus ole toivoton. Näin myös yleisön suhde kuluttamaansa mediaan muodostuu vuorovaikutteisemmaksi ja kiinteämmäksi.

Yhdysvalloissa samankaltaista ajattelua edustaa “ratkaisukeskeisen journalismin” suuntaus (*solutions journalism*). Tässä painotetaan erityisesti konkreettisista ratkaisuista raportointia ja hyvien ideoiden kierrättämistä. Ratkaisujournalismin perusperiaate on, että paikallisiin ongelmiin löytyy usein rinnasteisia esimerkkejä muualta ja jos ongelmia on onnistuttu toisaalla todistettavasti ratkaisemaan, näistä ratkaisuista kertominen voi auttaa käsillä olevaa yhteisöä. Ratkaisukeskeisyyden tavoitteet ovat siis vielä rakentavaa journalismia konkreettisemmin kiinni toiminnassa, ei pelkässä asenteenmuutoksessa. Myös ratkaisujournalismi pyrkii sysäämään liikkeelle toimintaa, mutta kysymys ei ole vain aktivoimisesta, vaan myös opastamisesta.

Rakentavaa journalismia kehitetään ja edistetään erityisesti Tanskassa ja Hollannissa. Suuntauksen periaatteista ja tavoitteista voi lukea esimerkiksi tanskalaisen rakentavan journalismin instituutin sivuilta. Tämä tutkimus- ja koulutuskeskus toimii yhteistyössä Aarhusin yliopiston kanssa ja sitä rahoittaa mm. Helsingin Sanomain Säätiö tarjoamalla suomalaistoimittajille vierailustipendejä.
constructiveinstitute.org

Yhdysvalloissa toimiva Solutions Journalism Network tarjoaa verkkosivuillaan monenlaisia materiaaleja journalistisen työn tueksi ja inspiraatioksi. Esimerkiksi Solutions Story Tracker -palvelun kautta pääsee etsimään ratkaisukeskeisiä juttuja juuri itselle tärkeistä aiheista.
www.solutionsjournalism.org

Ammattikorkeakoulu Haaga-Helian toimittajaopiskelijat toteuttivat yhdessä Ylen kanssa “Ratkaisukone”- hankkeen, jossa tehtiin juttuja rakentavasti ja ratkaisukeskeisesti.
yle.fi/uutiset/3-9613758

Yleisön aktivoiminen on toki ollut journalismin agendalla aiemminkin. Jo 1990-luvulla kansalaisjournalismi (*public journalism, civic journalism*) korosti journalismia yhteistoimintana yleisön kanssa ja toimittajan roolia kansalaisaktiivisuuden innostajana. Internetin yleistymisen myötä tämä keskustelu vaimeni hetkeksi, kun verkko mahdollisti suoran osallistumisen ja muutti journalistin välittäjäroolia. Tällöin alettiin puhua osallistavasta journalismista (*participatory journalism*). Viime vuosina verkko-osallistumisen ongelmat ovat kuitenkin havahduttaneet siihen, että kansalaiskeskustelu kaipaa aktivoimisen lisäksi myös ohjausta ja puheenjohtajuutta. Niinpä myös kansalaislähtöistä ja osallistavaa journalismia kehitetään jälleen uudella tarmolla, nyt verkkoympäristön ehdoilla.

The Coral Project on Mozillan, The New York Timesin ja The Washington Postin yhteinen hanke, jossa kootaan yhteen ja kehitetään erilaisia yleisöyhteisöjen rakentamisen menetelmiä. Hankkeen sivustolta löytyy laajasti erilaista aiheeseen liittyvää aineistoa sekä konkreettisia oppaita ja työkaluja, jotka ovat ilmaiseksi hyödynnettävissä.
guides.coralproject.net/about/

Sovittelu inspiroi laajalti

Sovittelujournalismi-hankkeessa haettiin työkaluja sovittelevan vuorovaikutuksen tutkimuksesta ja käytännön opeista. Sovittelujournalismin taustalla on dialoginen sovittelumalli, joka korostaa kasvua, oppimista ja yhdessä ymmärtämistä. Dialogisessa mallissa tarkoitus ei ole päätyä konsensukseen, vaan saada eri näkökulmat esiin, mennä kohti eroavaisuuksien juuria ja rakentaa niiden pohjalle yhteistä ymmärrystä.

Yhteiskunnan jakautuminen ja julkisen keskustelun kärjistyminen ovat herättäneet kasvavaa huolta. Journalismin lisäksi useilla muillakin aloilla on osoitettu kiinnostusta sovittelun menetelmiä ja dialogisuutta kohtaan. Sovittelua tehdään niin kouluissa, työyhteisöissä, perheissä, rikos- ja riita-asioissa kuin ympäristökiistoissakin. Tilaus rakentaville, ratkaisukeskeisille, sovitteleville ja osallistaville tavoille tehdä journalismia ei siis ole syntynyt pelkästään journalismin sisäisestä uudistumisen halusta, vaan se on osa laajempaa yhteiskunnallista trendiä.

Suomen sovittelufoorumin sivuilla voi tutustua laajaan sovittelun kirjoon Suomessa.
www.sovittelu.com

Rikos- ja riita-asioissa sovittelutoimintaa johtaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. THL:n sivuilta löytyy laajasti lisätietoa ja ohjeita sovittelun käytännöistä ja mm. sovittelutoimistojen yhteystiedot.
www.thl.fi

Naapuruussovittelun keskus auttaa erilaisten ihmisryhmien välisessä vuorovaikutuksessa ja pyrkii ehkäisemään yhteiskunnan polarisoitumista. Heidän sivuiltaan löytyy myös Naapuruussovittelun käsikirja, jossa tiivistetään (onnistuneesti) monia sovittelevan vuorovaikutuksen perusasioita.
www.naapuruussovittelu.fi

Sitran Erätauko-nimisessä hankkeessa on toteutettu dialogisia keskusteluja ympäri Suomea. Mukaan on pyritty saamaan sellaisia ihmisiä, jotka muuten eivät julkiseen keskusteluun osallistu. Hankkeen lähtökohta on, että hyviä käytäntöjä dialogin hyödyntämisestä on jo olemassa, mutta niiden käyttämistä ja niihin liittyvää osaamista pitää tukea ja lisätä.
www.sitra.fi/hankkeet/eratauko

KOLME PERIAATETTA

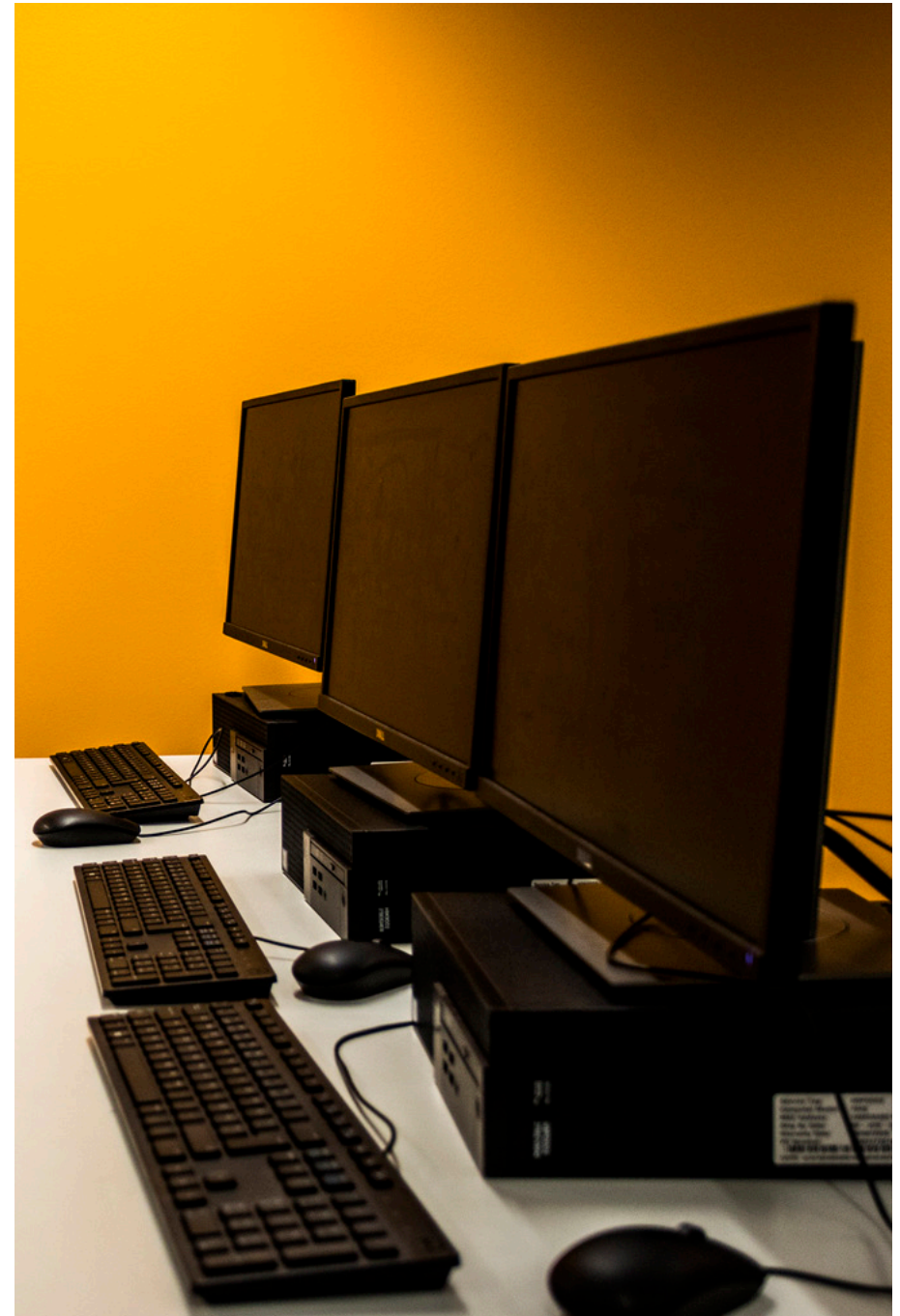
Sovittelujournalistinen ajattelutapa ohjaa tekemään juttuja, jotka eivät jumiudu vastakkainasetteluihin, vaan auttavat ymmärtämään ristiriitoja monisyisemmin. Ajattelutavan ytimen voi tiivistää kolmeen periaatteeseen, jotka kumpuavat sovittelevan vuorovaikutuksen opeista. Journalismiin tuotuna nämä periaatteet auttavat löytämään rakentavan, mutta kriittisen otteen konfliktiherkkien aiheiden käsittelyyn.

Jännitteen selkiyttäminen

Sovitteluprosesseissa tavoitteena on muodostaa osapuolten kesken yhteinen käsitys siitä, mistä oikeastaan kiistellään ja mitkä ovat keskeiset kipupisteet. Myöskään journalismissa pelkästä kiistasta kertomisen ei pitäisi riittää uutisaiheeksi, vaan kuohujen takaa olisi pyrittävä kirkastamaan ne ristiriidat ja ongelmien ryppäät, jotka ovat kiistaan johtaneet. Tällöin keskustelu voidaan ohjata yksinkertaistavasta viholliskuvien rakentamisesta ja erojen korostamisesta siihen, minkä kumpikin osapuoli kokee tärkeäksi. Samalla voi paljastua yhteisiäkin intressejä ja uusia toiminnan tiloja. Pelkkä jännitteen nimeäminen voi joskus rauhoittaa tilannetta niin, että rakentavalle keskustelulle jää tilaa. Jännitteen selkiyttäminen tarkoittaa siis tilanteen taustojen tutkimista, osapuolten motiivien selvittämistä, täsmällisyyteen pyrkimistä ja rehellisyyttä.

Kuunteluttaminen

Sovittelun tavoitteena on, että osalliset kokevat tulleen kuulluiksi, ymmärretyiksi ja vakavasti otetuiksi. Lisäksi tavoitellaan sitä, että osalliset myös kuuntelevat itseään, toisin sanoen havahtuvat huomaamaan oman sanomansa erilaiset tulkinnat

ja seuraukset eli ottavat vastuun sanomastaan. Kuunteleminen on aina vastavuoroista ja voi parhaimmillaan johtaa syventyneeseen ymmärrykseen. Ymmärrys ei kuitenkaan ole samaa kuin hyväksyminen: kuunteleminen ei ole kritiikitöntä. Myös osapuolten valtasuhteet ja erilaiset puhuja-asemat on tärkeää ottaa huomioon. Sovittelujournalismissa käytetty kuunteluttamisen käsite sisältää ajatuksen, että toimittaja on erityinen julkisuutta rakentava toimija, joka voi tukea kuuntelemista. Toimittaja voi esimerkiksi luoda tilanteita ja tekstejä, joissa erilaiset näkemykset pääsevät kohtaamaan ja joissa journalisti ottaa puheenjohtajan paikan: malttaa kuunnella, ohjata keskustelua ja havainnoida vuorovaikutusta.

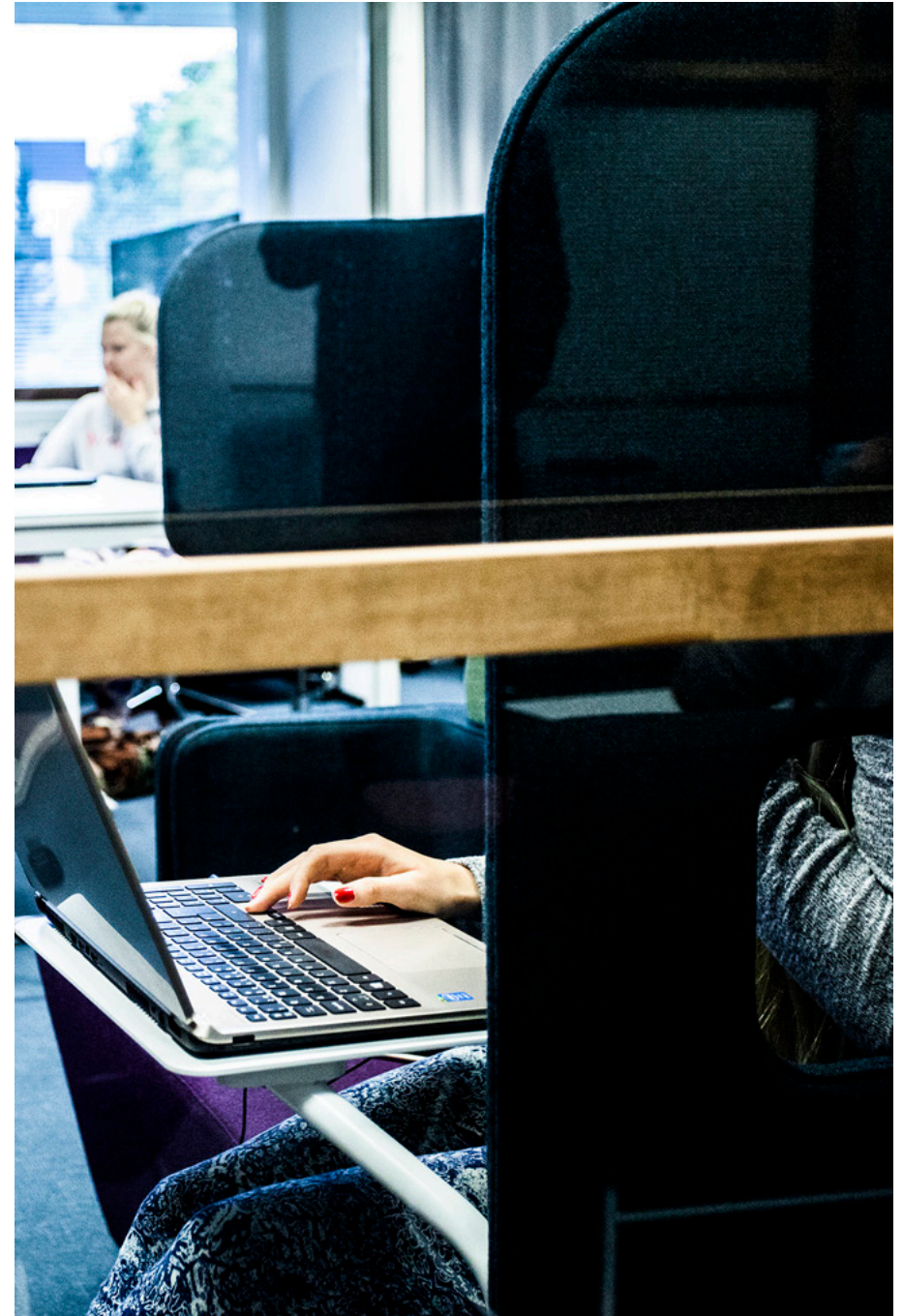
Luottamuksen kannattelu

Sovittelutilanteissa on keskeistä, että osallistujat voivat luottaa keskustelua ja tilannetta kannattelevaan sovittelijaan. Sovittelua ohjataan yhteisesti sovituin periaattein ja varmistetaan, että osapuolilla on tilaa osallistua ja he saavat puhua turvallisesti. Journalismin perustehtävä on puolestaan mahdollistaa julkinen keskustelu – ja myös kamppailu – yhteiskunnallisista kysymyksistä. Tämä edellyttää luottamusta journalismiin prosessina: sekä juttujen kohteiden että yleisön tulisi voida luottaa siihen, että journalistinen julkisuus tarjoaa areenan tasapuoliselle ja rehelliselle keskustelulle ja että siihen keskusteluun osallistuminen tarjoaa mahdollisuuden puolustaa omia näkemyksiään. Jos luottamus yhteiseen keskusteluun horjuu, on tyypillistä vetäytyä keskustelemaan samanmielisten kesken, mikä puolestaan vahvistaa vastakkainasettelua. Luottamusta journalismin kykyyn tuottaa mahdollisimman monille mielekäs julkisen keskustelun tila tulee siis aktiivisesti kannatella. Tässä auttavat journalismin eettiset periaatteet ja niiden näkyväksi tekeminen sekä journalististen prosessien läpinäkyvyys.

Syksyllä 2017 joukko suomalaisia toimittajia perusti Sovittelujournalistien yhdistys Sopivan, jonka tavoitteena on luoda keskusteluyhteyksiä eri tavoin ajattelevien ihmisten välille.

<http://www.sopiva.org/>

Sovittelun periaatteita avataan laajasti esimerkiksi kasvatustieteen professori Esa Poikelan toimittamassa kirjassa “Sovittelu: Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan”. Se on ensimmäinen suomenkielinen sovittelua useista eri näkökulmista tarkasteleva teos.

KRIITTISYYS

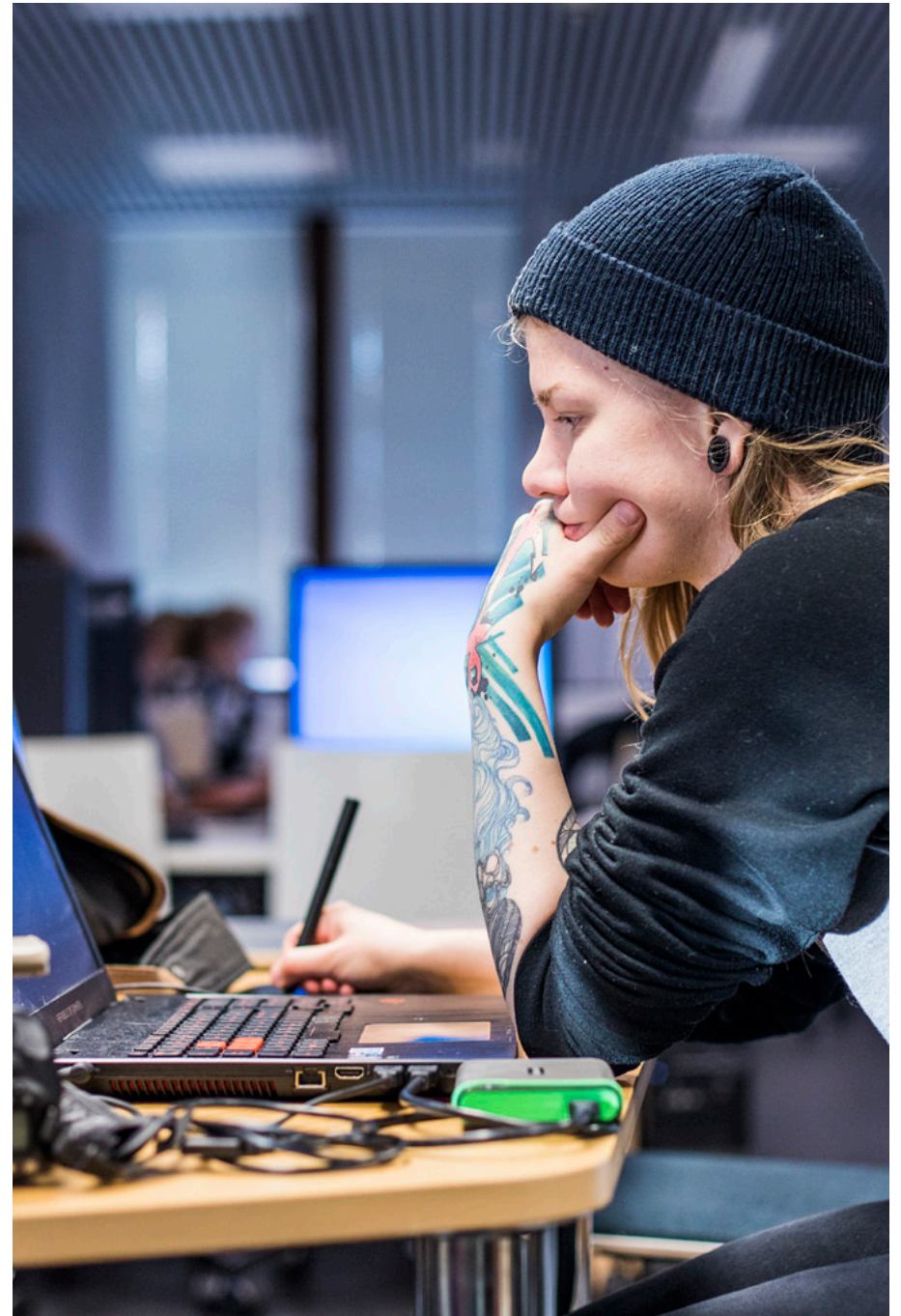
“Sovittelujournalismin pitääkin olla kriittistä. Ei me voida antaa vaan ihmisten puhua. Kriittisempää on se, että oikeesti tarkkuutetaan, kysytään lisää, että miksi ajattelet näin ja mistä tämä ajatus tulee, mihin pohjaat tämän. Se jos mikä on kriittistä.”

- Toimittaja, sovittelujournalistien yhdistys Sopiva

Onko sovitteluvoima hampaattomuutta? Miten välttää tasapuolisuuden harha (*false balance*) tai keskittien harha (*middle ground fallacy*)? Johtaako ratkaisujen ja rakentavuuden korostaminen ongelmien vähättelyyn? Ohjaako se vastuuta rakenteiden ja politiikan tasolta yksilöille?

Ratkaisukeskeisen ja rakentavan journalismin trendit ovat herättäneet myös arvostelua. Pelätään, että keskittyminen ratkaisuihin ja mahdollisuuksiin piilottaa alleen kriittisen vallan tarkkailun. Oleellista onkin, keiden näkökulmasta ratkaisuja ja rakentavuutta lähestytään. Journalismi on vastuussa yleisölle, eikä rakentavuus voi tarkoittaa vallanpitäjien agendojen tukemista. Yleisön näkökulman painottaminen ei myöskään voi tarkoittaa mielistelyä ja ikävien reaktioiden välttelyä. Yksi tapa hahmottaa ratkaisukeskeisyyden ja rakentavuuden tavoitteita on ajatella, että esimerkiksi jutun lukemisesta tulisi jäädä tunne, että “olipa hyvä, että luin tämän”.

Esimerkiksi niin sanotun YleGate-riisin yhteydessä Yleisradiosta eronneet toimittajat kritisoivat silloista päätoimittajaa Atte Jääskeläistä pääministerin painostukseen taipumisesta ja näkivät tässä yhteyden hänen kannattamaansa ratkaisukeskeiseen ajatteluun. Ennen Jääskeläisen eroa julkaistussa Sovittelujournalismi-blogin tekstissä ”Ratkes”-trendi journalismissa -mistä puhutaan? käsitellään tätä kriittistä keskustelua.
sovittelujournalismi.wordpress.com

Ääripäiden ongelma

Dialogin, osallistumisen ja moniäänisyyden korostamisessa nähdään puolestaan riskinä, että myös virheellisiä, harhaanjohtavia ja vihamielisiä näkemyksiä nousee julkisen keskustelun agendalle, ikään kuin tasapuolisuuden nimissä. Täsmentämättömät puheet “ääripäistä” voivat puolestaan yksinkertaistaa liikaa monimutkaisia kamppailuja tai asettaa ikään kuin samalle janelle argumentteja ja puhujia, jotka eivät ole yhteismitallisia. Esimerkiksi yksilöllisten kokemusten ja väestötason tilastojen rinnastaminen johtaa helposti inttamiseen ja jopa syytöksiin valehtelusta, vaikka kyse on käytännössä eri keskusteluista.

Mielikuva janasta ja ääripäistä on houkutteleva journalistisen tarinankerronnan näkökulmasta, sillä se tuottaa selkeän köydenvetomaisen dynamiikan, jonka kautta todellisia yhteiskunnallisia jännitteitä on helppo toimittajan kuvata ja lukijan ymmärtää. Samalla ääripäiden välille syntyy turvalliselta tuntuva “tolkun” alue, johon monen on varmasti mieluisaa sijoittaa itsensä: kantaaottamattomuus ja hämmennys luonnollistuvat näin järkeväksi tavallisuudeksi räyhäävien poikkeustausten rinnalla.

Tällainen luokittelu on kuitenkin ongelmallinen ja osallistuu polarisaation tuottamiseen. Yhtäältä tällainen neutraalina näyttäytyvä “tolkku” voidaan tulkita kyvyttömyydeksi ja haluttomuudeksi ottaa kantaa, esimerkiksi tuomita selvästi ihmisoikeuksia loukkaava puhe ja toiminta, kuten rasismi ja sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kohdistuva syrjintä. “Tolkkupuheeseen” kohdistuva kritiikki on siis perusteltua siltä osin, kun halutaan vastustaa sitä, että vaikeneminen mahdollistaa tuomitavien tai virheellisten puhetapojen jatkumisen.

Toisaalta on kuitenkin oltava tarkkana myös tolkkua kritisoidessa. Vaikuttaa nimittäin siltä, että “tolkun ihmisistä” on muodostumassa kolmas leimaava käsite etenkin rasismia koskevassa keskustelussa “suvakkien” ja “rajakkien” rinnalle. Kun “tolkun ihmisiin” viitataan vaikkapa humoristisesti eräänlaisina rasismien mahdollistavina hyödyllisinä idiootteina, tuotetaan keskustelussa vaikenneille häpeällinen leima ja esitetään piilevä vaatimus: “ellet ole puolellamme, olet meitä vastaan”. Tämä on osa yhteiskunnallisen polarisaatiokehityksen perusmekanismia. Tässä mielessä ajatus toisiaan vastustavista leireistä, jotka pyrkivät kumpikin näyttäytymään ainoana järkevänä kantana asiaan ja osallistuvat näin omalla toiminnallaan konfliktin syventämiseen, ei olekaan täysin virheellinen. Tämä asetelma tulee kuitenkin ottaa journalistisen käsittelyn ja analyysin kohteeksi, ei sen lähtökohdaksi.

Hollantilaisen sovittelun ammattilaisen Bart Brandsman tuottama animaatiovideo “Journalism & Polarization” kuvaa median suhdetta “ääripäihin” ja niiden väliin jäävään joukkoon.

www.youtube.com/watch?v=5R3gzMONDUI

Toimittajataustainen Taneli Heikka esittää väitöskirjassaan konkreettisia ehdotuksia dialogisen journalismin kehittämiseksi. Hänen mukaansa objektiivisuuden ihanne on korostanut journalismin erillisyyttä muusta yhteiskunnasta, mutta aktiivisempi osallistuminen kansalaisyhteiskunnan ongelmanratkaisuun voisi auttaa kehittämään myös journalismia.

jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/55417

Vuorovaikutuksen ja puheviestinnän tutkijat korostavat eri näkemysten vuoropuhelun positiivisia mahdollisuuksia yhteisöille. Esimerkiksi tutkija ja opettaja Maija Gerlander toteaa, että suhtautuminen erimielisyyteen kertoo paljon työyhteisöjen tilasta.

www.pedacom.fi/blogi/erimielisyys-sallittua-mutta-onko-se-tervetullutta

UUTiset BLOGIT TAUSTAT VAPAALLA PODCAST TILAA AR

Maassa maan tavalla

28.3.2017 16.37
MINNA RAJAINMÄKI

KESÄLLÄ 2015 katselen typeryneenä televisiosta pakolaisten virtaa Eurooppaan. Ihmettelen, mitä oikein tapahtuu. Lokakuussa menen töihin vastaanottokeskukseen ja näen kaaoksen omin silmin.

Viikon päästä siitä, kun 300 henkilöä on syötetty ja majoitettu, pakolaiset alkavat kinuta vastaanottorahaansa SPR:ltä. Silloin minulle valkenee, ettei kaikilla tulijoilla ole hengenhätää.

Joillain asiat ovat todella huonosti. Soitan kahdesti ambulanssin ja elvytän tajuttoman naisen. Pakomatka on uuvuttanut naisen, joka kärsii aiemman raskauden aiheuttamista komplikaatioista. Keski-ikäinen mies saa paniikkihäiriön, jota luullaan ensin sydänkohtaukseksi.

Teen 16-tuntisia työpäiviä. Pian huomaan, että vastaanottojärjestelmä on älytön. En halua hyysätä aikuisia ihmisiä tai heittää yhteistä rahaa kankkulan kaivoon, mutta en myöskään halua ihmisten kuolevan.

Lopetan työt vastaanottokeskuksessa kahden viikon jälkeen. Mieheni mielestä vakkityö ei tee minulle hyvää. Olen muuttunut ärtyisäksi ja pelokkaaksi. Minusta tuntuu, että minua seurataan.

Maassa maan tavalla? Tuttujen asetelmien haastaminen voi hämmentää

Turvapaikanhakijoiden kanssa monenlaista vapaaehtoistyötä tehnyt toimittaja Minna Rajainmäki kirjoitti Vihreä Lanka -lehteen esseen, jossa hän kuvasi vapaaehtoistyön arkea ja kokemusten herättämiä ristiriitaisia tunteita rehellisesti, avoimesti ja kaunistelematta. Hän esitti myös tästä näkökulmasta kumpuavaa kritiikkiä Suomen pakolaispolitiikkaa kohtaan.

Rajainmäki piti tärkeänä, että pakolaistilanteeseen kohdistuva kriittinen keskustelu pysyy moniäänisenä eikä jää yksinomaan “maahanmuuttokriittisen” leirin haltuun. Hän kertookin saaneensa monilta vapaaehtoistyötä tekeville kiitosta siitä, että essee onnistui tuomaan esiin myös heidän tuntemuksiaan. Rajainmäen mukaan teksti herätti mielenkiintoa ja kunnioitusta Vihreää Lankaa kohtaan myös sellaisissa lukijoissa, jotka ovat aiemmin ohittaneet julkaisun “vastakkaisen ideologian” edustajana.

Essee sai myös osakseen runsaasti huomiota ja kritiikkiä lehden vakiolukijoilta, mikä osoitti yhtäältä pakolaisaiheen tulenarkuuden ja toisaalta tarpeen kehystää ja perustella erityisellä huolella sellaiset tekstit, jotka haastavat kohdeyleisön odotuksia. Etenkin konfliktiherkissä aiheissa yleisöllä on vahvoja kantoja ja myös ennako-oletuksia siitä, missä sävyssä aihetta missäkin mediassa käsitellään. Jos juttu ei vastaa näitä totuttuja asetelmia, se hämmentää ja herättää helposti myös arvostelua.

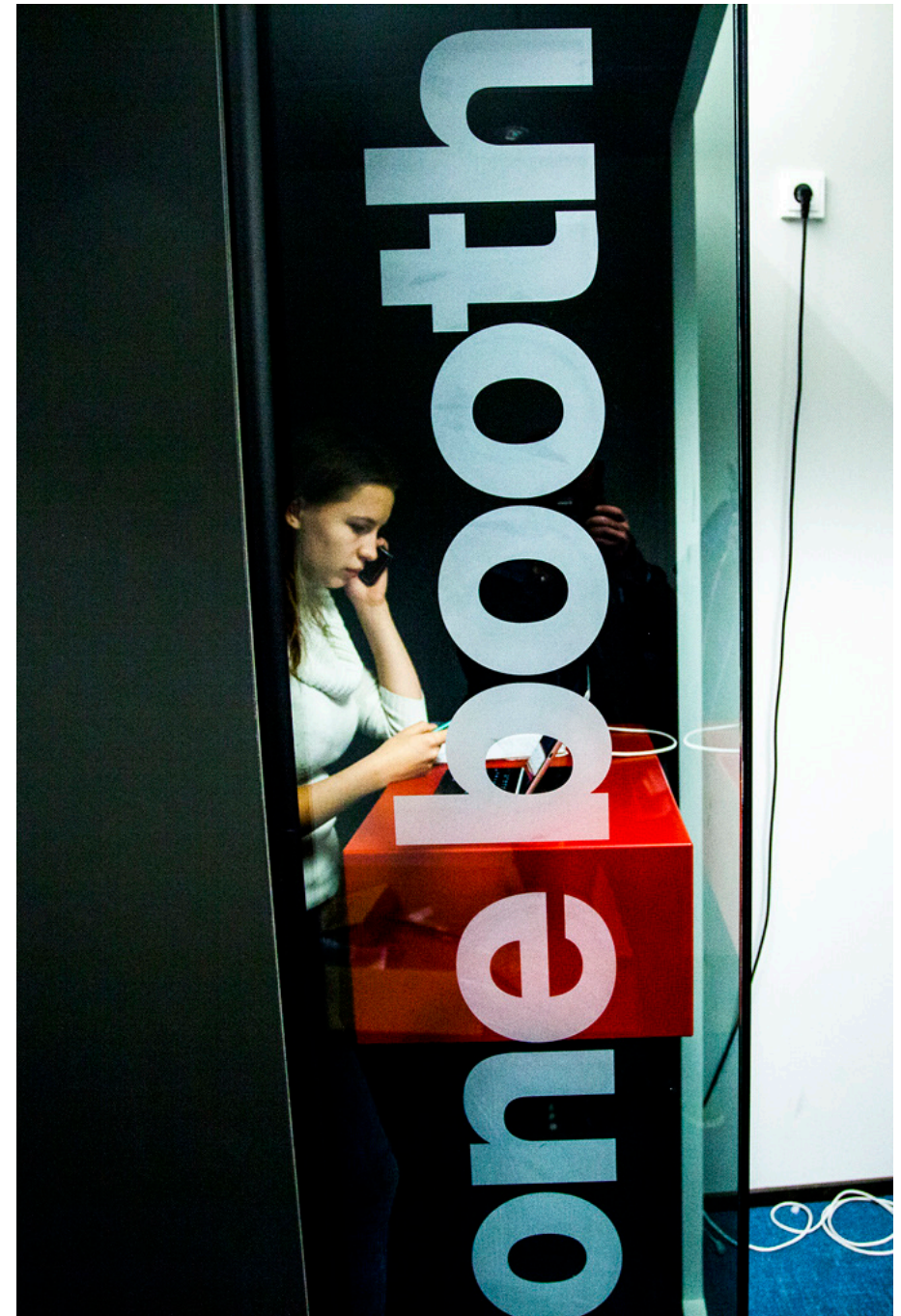
Juttu ja sen saamat reaktiot osoittivat myös sen, että sovitteleva ote voi olla varsin epämukava; on asetettava alttiiksi myös “omien” kritiikille. Samalla tämä kritiikki voi kuitenkin näyttäytyä aiempaa painokkaampana ja kirkkaampana, kun se ei kytkeydykään tuttuihin kamppailuasemiin ja puhetapoihin.

Sisäisen moninaisuuden kuunteleminen

Onkin syytä muotoilla huolellisesti, millaista vuorovaikutusta sovittelujournalismin nimissä toivotaan ja mitä sillä tavoitellaan. Millaista keskustelua sitten halutaan, ellei köydenvetomaista kamppailua? Siirtämällä ajatukset vastakkaisista näkökulmista moniäänisyyteen päästään jo paremmin kiinni ristiriitojen todellisuuteen. Vastakkainasettelu niputtaa kahden vastakkaisen leirin sisään erilaisia motiiveja ja painotuksia. Tämä tyypistää todellisuutta ja samalla joillekin osallisille voi syntyä kokemus sivuutetuksi tulemisesta tai väärin ymmärtämisestä. Niinpä ”leirien” sisäisen moninaisuuden kuunteleminen ja avaaminen voi auttaa sekä yleisöä ymmärtämään tilannetta paremmin että johtaa entistä täsmällisempään keskusteluun. Samalla se auttaa suhtautumaan kaikkiin ”eireihin” kriittisemmin.

Polarisaation vastustaminen ei siis tarkoita eri näkemysten tasapuolista hyväksymistä, vaan näiden näkemysten kuuntelemista ja niistä vastuuttamista. Esimerkiksi työyhteisöissä dialogisuudesta ja moniäänisyydestä puhutaan kyllä usein kauniisti, mutta käytännössä nämä koetaan välttämättömänä pahana: erimielisyys on kyllä sallittua, mutta ei toivottavaa, sillä erimielisyyksien käsitelyyn ei ehkä ole työkaluja.

Parhaimmillaan erimielisyys voidaan kuitenkin kanavoida voimavaraksi. Keskenään ristiriitaiset näkökulmat voivat täydentää toisiaan niin, että kokonaiskuva muodostuu entistä selkeämmäksi ja hyödyllisemmäksi. Erimielisyydet voivat myös auttaa hiomaan omia argumentteja ja luopumaan turhista asenteellisuuksista. Sovitteleva vuorovaikutus voi siis auttaa ymmärtämään paitsi toisia, myös itseä paremmin – ja tämä koskee myös aihetta näennäisen ulkopuolelta tarkastelevaa journalistia.

“Lääketieteen ja täydentävien hoitojen vastakkainasettelu ei auta potilasta”

Matleena Ylikosken Yle Jyväskylälle tekemä radiokeskustelu ja siihen liittyvä verkkojuttu täydentävien hoitojen ja lääketieteen vastakkainasettelusta osoittaa hyvin, kuinka poteroitunutta keskustelua voidaan viedä monisyiseen suuntaan ja samalla syventää journalismin kriittistä otetta. Miten tämä tehtiin?

Lähtötilanteessa aihe tunnistettiin hankalaksi ja monet haastateltaviksi kutsutuista ilmaisivat varauksensa osallistua jutun tekoon. Monilla oli myös aiempia huonoja kokemuksia journalismin kohteena olemisesta. Yhtäältä pelättiin tutkimustiedon ja yksilön kokemusten asettamista vastakkain ikään kuin tasaveroisina, toisaalta vähätelyä ja leimaamista.

Toimittajan huolellinen taustatyö, sovittavan motiivin näkyväksi tekeminen ja haastateltaville tarjotut mahdollisuudet vastakysymyksiin saivat kuitenkin haastateltavat, eli ylilääkäriin, vyöhyketerapeutin ja sosiologin, vakuuttumaan ja lopulta myös tyytyväisiksi siitä, että jo lähes mahdottomaksi tuomittua aihetta lähestyttäisiin uudesta näkökulmasta, jossa kukaan ei kokenut joutuvansa hyökkäyksen kohteeksi.

Keskustelussa määriteltiin ensin kaikkien hyväksymät termit (esim. puhuttiin täydentävistä hoidoista vaihtoehdo- tai uskomushoitojen sijasta) ja päätettiin tarkastella asiaa ennen muuta potilaiden näkökulmasta. Näin löydettiin yhteinen kiintopiste, mikä nostettiin jutun otsikkoon. Keskustelussa avattiin erilaisten täydentävien hoitojen monipuolista kenttää, arvioitiin niiden sopivuutta erilaisissa hoitotilanteissa ja korostettiin, millaiset riskit herättävät huolta lääkärikunnassa. Lääketieteellisen hoidon ja tutkimuksen periaatteet selvennettiin yleisölle perusteellisesti ja keskusteltiin kriittisesti myös lääketieteen ongelmista kohdata potilasta henkilökohtaisella ja kokonaisvaltaisella tasolla. Radiokeskustelun sävy pysyi kunnioittavana, mutta ei hymistelevänä – tiukkojakin muotoiluja käytettiin tavalla, joka ei kuitenkaan ollut loukkaava, vaan ainoastaan selkiytti erimielisyyden ydintä.

Ylikosken esimerkkijuttu osoittaa monia sovittavan otteen avaamia mahdollisuuksia: näin voidaan päästä tekemään juttuja, joihin ei konfliktikärjellä pääsisi käsiksi. Samalla juttu voi myös sisällöllisesti muuttua rikkaammaksi ja vähemmän ennalta-arvattavaksi, kun osallisten ei tarvitse keskittyä puolustautumaan tai suojelemaan kasvojaan. Sovittava ote voi auttaa käsittelemään aiheita, jotka tuntuvat jäävän jumiin ja toistavan samaa kaavaa.

Lääketieteen ja täydentävien hoitojen vastakkainasettelu ei auta potilasta

Noin joka kolmas suomalainen turvautuu täydentäviin hoitomuotoihin jossain vaiheessa elämäänsä. Silti asiallinen keskustelu aiheesta on vaikeaa. Voitaaisiinko sekä lääkärit että täydentävien hoitojen antajat saada hoitamaan ihmisiä rinta rinnan, yhteisenä tavoitteena suomalaisten terveyden paraneminen?

Terveys 25.11.2016 klo 16:07 | päivitetty 25.11.2016 klo 16:14

Kuva: Sanna Palviainen

Syövästä selvinneen Sanna Palvianen voimamaisema.

Matleena Ylikoski

Kun loppilainen Sanna Palviainen sai vuonna 2013 epileptisen kohtauksen, hän joutui sairaalaan. Palvianen aivoista löytyi kananmunan kokoinen kasvain, joka paljastui glioblastoomaksi, eli pahimman laatuiseksi aivokasvaimeksi. Kasvain leikattiin, ja myös säde- ja sytostaattihoidot aloitettiin nopeasti.

Raskaat syöpähoidot olivat vasta syövästä selviämisen alkuaskel. Sanna Palviainen

Muistilista kriittiseen sovittelujournalismiin

- Journalistin ohjeet ovat myös sovittelujournalistin ohjeet: journalisti on vastuussa ennen kaikkea yleisölleen.
- Lähdekriittisyys sekä mielipiteiden ja faktojen erottaminen kuuluvat sovittelujournalismiin siinä missä muuhunkin toimitustyöhön.
- Ymmärtäminen ei ole hyväksymistä.
- On hyvä tehdä näkyväksi, mistä valta-asemasta keskusteluihin osallistutaan.
- Tarkennukset ja perustelut kuuluvat rakentavaan erimielisyyteen. Vahvat mielipiteet vaativat vahvoja perusteluja.
- Letkautukset tai heitot voivat olla täkyjä, joita ei kannata toistaa. Niitä voi kuitenkin purkaa ja ne voivat auttaa ottamaan esimerkiksi tunteita ja asenteita osaksi keskustelua.
- Välillä on hyvä arvioida sitä, miksi jotkut tahot haluavat ylläpitää vastakkainasettelua. Millainen resurssi kiista heille on?
- “Leirien” yhtenäisyyden purkaminen voi avata tilaa sisäiselle kritiikille.
- Ratkaisuehdotuksia voi esittää, mutta niihin ei kannata kiirehtiä. Erityisen tärkeää on tehdä selväksi, kenellä on asiassa todellinen päätäntävalta ja kenen ratkaisusta on kyse.

KOHTAAMINEN

“Olen tutkijana ollut paljon myös haastateltavana ja miettinyt, miten haluaisin tulla kohdatuksi. Riski on siinä, jos ajatellaan ettei haittaa, jos haastateltava suuttuu. Silloin luottamus ammattikuntaan kärsii ja ihmiset vetäytyvät paskamyrskyn pelossa. Minusta sovittelujournalismissa toimittaja tuntee vastuuta myös haastateltavaa kohtaan. Se olisi se ekstra-elementti, kunnioitetaan myös jutun teon jälkeistä aikaa.”

- Ihmisoikeustutkija ja sovittelija, Tampereen yliopisto

Sovitteluprosesseissa pyritään rakentamaan tila ja tilanne, jossa erimieliset osapuolet voivat kohdata toisensa turvallisesti ja luottamuksellisesti. Sovittelu perustuu vapaaehtoisuuteen, eli kaikkien osapuolten on oltava halukkaita osallistumaan prosessiin ja heillä on myös oikeus keskeyttää prosessi. Keskustelun säännöistä sovitaan yhdessä ja sovittelijan tehtävä on huolehtia, että niistä pidetään kiinni. Sovittelija ei ohjaa keskustelua kohti jotain tiettyä tavoitetta, vaan lopputulos on osapuolten omissa käsissä. Sovittelija huolehtii kuitenkin siitä, ettei kumpikaan osapuoli pääse manipuloimaan toista eikä esimerkiksi johdattele heikommassa valta-asemassa olevaa epäreiluun sopimukseen.

Tämä sovittelun perusasetelma voi auttaa myös konfliktierkkien aiheiden journalistisessa käsittelyssä. Kiistojen sovittelu ei ole journalismin eikä journalistin tehtävä, mutta keskustelun ja eri näkökulmien kohtaamisen mahdollistaminen on. Julkisuus vaikuttaa väistämättä konfliktien kehittymiseen, joten journalistin on syytä olla valveilla sen suhteen, millaisia keskusteluasemia eri osapuolille petaa.

Kuten sovittelussa, myös journalistisessa prosessissa ohjenuorana voidaan pitää osapuolten oikeutta tulla ymmärretyksi ja vakavasti otetuksi. On tavallista, että ristiriitatilanteissa osapuolet kokevat julkisuuden olleen puolueellista ja oman näkökulmansa tulleen vähätellyksi tai väärin esitettyksi. Tämä puolestaan voi vaikeuttaa itse asian käsittelyä ja kärjistää vastakkainasettelua, ja hankaloittaa myös tulevien juttujen tekemistä. Siksi myös journalistisen prosessin tasapuolisuudesta ja luotettavuudesta on syytä pitää huolta.

Erilaiset tahot vaativat erilaisia otteita

Journalististen juttujen taustalla olevat kohtaamiset ovat tietenkin hyvin erilaisia riippuen siitä, millaisia toimijoita keskustelun osapuolina on. On tärkeää ottaa huomioon vallan tasapaino ja tunnistaa osapuolten viiteryhmät ja sidonnaisuudet. Näitä taustoja voi avata myös itse jutuissa. Jos osallisena ovat esimerkiksi virkamiehet, poliitikot tai yritysten viestintäammattilaisia ja toisaalla tavallisia kansalaisia, tasa-arvoinen kohtaaminen ei synny vain päästämällä osapuolet vuorotellen ääneen, vaan yleisölle on tehtävä selväksi, millaisesta asemasta kukin puhuu. Sovitteleva ote ei välttämättä sovikaan kaikkiin tilanteisiin tai aiheisiin. Esimerkiksi politiikan toimittajalle ajatus luottamuksen rakentamisesta ja haastateltavien tukemisesta voi tuntua suorastaan vastenmieliseltä. Sen sijaan vaikkapa paikallisyhteisöjen ja vähemmistöjen kanssa työskenneltäessä toimittajalta edellytetään toisenlaisia vuorovaikutustaitoja ja ymmärrystä sille, mitä vaikutuksia julkisuudella voi olla jutun kohteille. Dialogisuuden näkökulmasta voikin ajatella, että viestien kirkastaminen ja jännitteen selkiyttäminen edellyttävät joskus kriittisyyttä ja tiukkoja kysymyksiä, joskus taas osallistamista ja tukemista. Niille, jotka pääsevät harvoin ääneen, voidaan luoda lisää tilaa ja tavallisesti äänekkäimmiltä voidaan edellyttää kuuntelemista.

Rakennusinsinööriopiskelijat ja työnantaja kohtaavat

Toimittaja Veera Tegelberg teki *Savon Sanomiin* jutun, jonka aiheena oli maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden hankaluus valmistua ja työllistyä, koska heidän on vaikea saada työharjoittelupaikkoja ("Ura tyyssää jo ennen paperien saantia", 15.2.2017). Toimittaja kutsui kaksi rakennusalan opiskelijaa keskustelemaan asiasta työnantajia edustaneen toimitusjohtajan kanssa ja asettui itse tarkkailijan ja kuuntelijan rooliin. Jutussa kuvattiin opiskelijoiden esittämiä kysymyksiä, toimitusjohtajan reaktioita ja vastauksia sekä tapaamisen tunnelmaa. Juttu alkaa vuoropuhelulla:

- Olisiko sinusta parempi, jos me muuttaisimme töiden takia pois, vaikka Dubaihin? kysyy rakennusinsinööriopiskelija Mohammed Al-Sammarraie rauhallisesti ja tuijottaa toimitusjohtaja Pasi Pitkäästä suoraan silmiin.
- Ei tietenkään, vastaa kuopiolaisen rakennusyhtiö Kumonin johtaja Pitkänen nopeasti.

– Teidät on koulutettu meidän verovarjoillamme.

Kuopiolaisen rakennusyhtiön toimistossa ollaan ongelman ytimessä. Yhä useammalla maahanmuuttajalla on korkeakoulututkinto, mutta koulutusta vastaavaa työtä on vaikea saada.

Juttu osoitti, että kohtaaminen voi toimia tekstin kantavana rakenteena, tuottaa kiinnostavaa draamallista sisältöä ja samalla oivalluksia jutun kohteille. Tegelbergin mukaan teksti olisi voinut jäädä kahden erilaisen näkökulman rinnakkaiseksi esittelemiseksi, jos ensin olisi haastateltu erikseen opiskelijat ja sitten soitettu kierros liittoihin ja työnantajille. Nyt järjestetyssä kohtaamisessa aihe käsiteltiin keskustelevasti ja vastavuoroisesti, mutta ei kritiikittömästi, sillä opiskelijoilla oli halu saada vastauksia ja perusteluja. Näin jutussa myös päästiin stereotyyppien (esimerkiksi mielikuva kielitaidottomuudesta) yli puhumaan konkreettisista työllistymisen esteistä ja mahdollisuuksista reagoida niihin.

Jutun tekemisen jälkeen toimituksen uutistuottaja arveli, että tällainen jutuntekotapa sopii erityisesti tilanteisiin, joissa kysymyksiin saataisiin muuten varsin ennalta-arvattavia kommentteja. Kohtaaminen voi siis yllättää niin tekijät kuin yleisönkin.

Korkeakoulutus

Ura tyyssää jo ennen paperien saantia

Insinööriopiskelijat haluavat jäädä Kuopioon, mutta töitä ei löydy. Yrityksessä ulkomaalaistaustainen toimihenkilö voidaan nähdä taloudellisena riskinä.

Sovitteluprosessit voivat paljastaa senkin, jos osapuolet ovat liian kaukana toisistaan kyetäkseen käsittelemään asiaa yhdessä. Näin voi käydä myös journalistisessa prosessissa: jos halua aitoon keskusteluun ja vuorovaikutukseen ei ole, julkisuutta saatetaan myös manipuloida ja käyttää oman agendan ajamiseen. Hankalien keskustelijoiden kohdalla onkin oltava erityisen huolellinen kysymisen ja kuuntelemisen tavoissa, sekä tarvittaessa tehtävä myös keskustelun hankaluus näkyväksi niin osapuolille kuin yleisöllekin.

Julkisuuspelejä pelaavien tahojen kanssa toimiessa tai vaikkapa populistisista liikkeistä raportoitaessa on hyvä muistaa muutama ajatus. Ensinnäkin media tarttuu helposti iskeviin letkautuksiin, joiden toistamisessa on riskinä, että media alkaa toimia pelkkänä kaiuttimena. Heppoisten iskusanojen taakse kannattaa aina pyrkiä ja perusteluja penätä. Toiseksi, populististen puheenvuorojen esiin nostamia aiheita ei kannata vähätellä, mutta niihin ei tarvitse tarttua tarjotuissa kehyksissä. Huomion siirtäminen julkisuuden toimijoista niihin ihmisiin, joille populistinen viesti on suunnattu, voi avata keinon päästä käsittelemään niitä retoriikan takana olevia todellisia huolia, joista populistit usein syyttävät “mediaeliitin” vaikenevan.

Populismista on puhuttu viime aikoina paljon erityisenä haasteena poliittiselle julkisuudelle. Populistiselle retorikalle tyypilliset provokaatiot voivat helposti kaapata tilan asialliselta keskustelulta, mutta toisaalta provokaatioiden huomiotta jättäminen mahdollistaa syytökset syrjinnästä ja vähättelystä. Tätä hankalaa yhtälöä on ratkottu useissa tutkimus- ja kirjaprojekteissa. Eräs hyvä tiivistys aiheesta löytyy Etikasta-verkkomediasta:

etiikka.fi/kun-populisti-vie-ja-media-vikisee/

Erityisesti Perussuomalaisten retoriikkaa käsitellään Emilia Palosen ja Tuija Saresman toimittamassa teoksessa Jätkät ja jytkyt:

vastapaino.fi/kirjat/jatkat-ja-jytkyt/

Jumiutunutta asetelmaa purkamaan

Voi olla myös, että niin asianosaiset, toimittajat kuin yleisökin ovat jo kyllästyneet käsillä olevaan kiistaan. Etenkin aiheissa, joilla on pitkä historia ja vakiintuneet argumentit vastakkain, voi olla hankalaa löytää uutisarvoisia näkökulmia ja motiivoida ihmisiä keskusteluun. Eri suunnissa voidaan ajatella, että “noiden kanta kyllä tiedetään, mitäpä se hyödyttää”. Myös mediatoimija itse voi olla leimautunut jommankumman leirin tukijaksi. Juuri tällaisten jumien purkamisessa sovitteleva ote voi auttaa. Juttuprosessin voi aloittaa vaikkapa itsekriittisesti ja osallistavasti siten, että kertoo toimituksenkin olevan turhautunut jumiutuneeseen asetelmaan, johon

aiheen aiempi käsittely on johtanut ja siksi nyt on tarve kuulla niitä teemoja ja tahoja, jotka eivät aiemmin ole tulleet esiin. Yllättävät kohtaamiset ja ennakokuluulojen haastaminen tarjoavat toimittajalle tuoreen juttuaiheen, osapuolille uuden syyn osallistua keskusteluun ja yleisölle kiinnostavaa sisältöä.

Sovittelussa vapaaehtoisuus on tärkeää, ja journalismissa tämä toteutuu läpinäkyvyyden kautta. Tutuista tavoista poikkeaminen voi herättää hämmennystä ja kysymyksiä, joita on parempi ennakoida ja ottaa huomioon. Dialogiin pyrkivä näkökulma on siis syytä pohjustaa hyvin jutun kohteille ja perustella myös yleisölle. Taustatyön ajatusprosessit ja tehdyt ratkaisut ovat julkaisuhetkellä jo tuttuja toimittajille ja jutun kohteille, mutta myös yleisölle on muistettava tarjota riittävät lukuohjeet.

Vegaani maitotilalla

Maaseudun Tulevaisuuden ja *Vihreän Langan* yhteisessä juttuprojektissa käsiteltiin sovittelujournalismin keinoin kahta mielipiteitä herättävää aihetta, vegaanisuutta ja suomalaista eläintuotantoa. Jutut tehtiin järjestämällä kohtaaminen kahden erilaisen ihmisen välillä eli kutsumalla helsinkiläinen vegaani siilinjärveläiselle maitotilalle viikonlopuksi.

Vihreä Lanka on Vihreää liittoa lähellä oleva aikakauslehti, *Maaseudun Tulevaisuus* on puolestaan poliittisesti sitoutumaton, mutta sitä julkaisee Maa- ja Metsätaloustuottajain Keskusliiton omistama Viestilehdet Oy. Näiden taustojen vuoksi lehdet puhuttelevat pääosin eri yleisöjä, ja usein nämä yleisöt myös asetetaan toisiaan vastaan: city-vihreät vastaan maaseudun asukkaat. Tässä juttukokeilussa toimittajat Kaijaleena Runsten ja Riikka Suominen ottivat lähtökohdaksi kuitenkin sen, että suomalainen ruoantuotanto ja sen yhteys maatalous- ja ympäristöpolitiikkaan on näille yleisöille yhteinen huolenaihe. Kumpaakin kohdeyleisöä haluttiin tutustuttaa toistensa näkökulmiin, esitellä myös muita kuin omasta näkökulmasta tuttuja argumentteja.

Kohdeyleisöjä puhuteltiin siis sekä rinnakkain että ristiin: jutut perustuivat samaan aineistoon ja ne julkaistiin samana päivänä, ensin lehtien printtiversiona ja sitten myös verkossa rinnakkain ja toisiinsa linkittäen, jotta lukijat pääsivät vertaamaan juttuja. Rinnakkaisten juttujen julkaisemisella tavoiteltiin siis myös eri yleisöjen kohtaamista.

Kummatkin lehdet pohjustivat hanketta lukijoilleen pyytämällä näiltä verkossa kysymyksiä, joita he halusivat jutussa kysyttävän. Kysymysten suuri määrä ja laajuus yllätti ja toi esiin sen, miksi teemasta keskusteleminen on usein hankalaa: eri keskustelijat käyvät rinnakkaisia keskusteluja, sillä vegaanisuus tai maidontuotanto linkittyvät ihmisten ajatuksissa niin moneen eri asiaan. *Maaseudun Tulevaisuus* esitti kysymyksiä suoraan myös jutun kohteille erillisessä verkkojutussaan.

Vegaani maitotilalla -projektissa yhteinen maaperä löytyi siis arkisesta aiheesta, ruuasta. Jutuissa ei keskitytty kiistelemään siitä, kumpi osapuoli on oikeassa tai mitä he ajattelevat toisistaan, vaan asetettiin yhteinen ongelma ja kysymys keskustelun kohteeksi. Esimerkiksi *Maaseudun Tulevaisuuden* juttupaketin yksi osa käsitteli tilannetta, jossa jutun osapuolet tekivät paikallisessa marketissa ruokaostoksia yhteistä viikonloppuaan varten.

Ryhtiliike tarpeen: vegaanien ja kasvissyöjien ruokakoriin lisää kotimaisia vaihtoehtoja!

Maatalous 19.05.2017
Kaijaleena Runsten

Ruuan markkinoinnilta viljelijä ja vegaani kaupunkilainen toivovat enemmän nojautumista tosiasioihin.

LARI LIEVONEN

Harri Tuomainen (vas.) ja Aleks Kallioja kävivät Siilinjärven K-Herkkupadassa tekemässä kumpikin ruokaostoksia viikonlopuksi.

Kaupassa kiteytyi hyvin se, mitä vegaani ja maatalousyrittäjä arvostavat ruoassa, millä perusteella he itse valintojaan tekevät ja miten nämä arkiset valinnat kytkeytyvät suomalaiseen elintarviketeollisuuteen ja maatalouspolitiikkaan.

Yhteisestä maaperästä käsin jutuissa edettiin kohti eroja. *Vihreän Langan* jutussa maanviljelijä tiivistää: “Kun minä puhun puhtaasta ruuasta, puhun suomalaisesta. Kasvissyöjä näkee ruuan koko maapallon asiana.” Teksteissä myös etsittiin kohtia, joissa ruokatuotannon ehdoista oltiin hyvin erimielisiä. Tämä alleviivaa sitä, että sovittelussa ei tarvitse pyrkiä yksimielisyyteen. Keskustelua voi edesauttaa sekin, kun asianosaiset pääsevät esittämään kriittiset havaintonsa niin, että ne ymmärretään myös oman viiteryhmän ulkopuolella.

Hedelmällisimmät hetket syntyvät, kun keskustelevat osapuolet ovat valmiita avaamaan omaa maailmaansa. Tässä tapauksessa viljelijä oli valmis kutsumaan sekä vieraan että tiedotusvälineet kotiinsa ja työpaikalleen. Vegaani puolestaan oli valmis viettämään viikonlopun itselle vieraassa ympäristössä ja tutustumaan ihmisiin ja elämäntapaan, jotka ovat ristiriidassa oman arvomaailman kanssa. Tämän tuloksena jutuissa kohtasivat ihmiset, ei “kaksi leiriä”: henkilökohtaisten tilanteiden kautta isot kysymykset hahmottuvat käsiteltävän kokoisina ja hyvässä hengessä vietetty viikonloppu osoittaa myös yleisölle, että keskustelua voidaan käydä erojen yli.

Kunnioittavaa kohtaamista korostavassa jutuntekotavassa on tärkeää myös kohteiden aseman ymmärtäminen: toimittajalla on huomenna jo edessään uudet aiheet, mutta jutun kohteet elävät jutun kanssa pitempään. Erityisesti vähemmistöaiheissa tai pienissä yhteisöissä tämä on tärkeää muistaa. Juttuun suostuva näyttäytyy helposti edustamansa ryhmän äänitorvena, vaikka kuinka korostettaisiin hänen puhuvan yksilönä. Myös tässä juttuprojektissa kiinnitettiin erityistä huomiota juttuun lupautuneiden omaan kokemukseen ja pyrittiin minimoimaan riskejä esimerkiksi somepalautteen osalta.

Vegaani maitotilalla -kokonaisuudessa molemmat lehdet olivat valmiita tekemään jossakin määrin omasta profilistaan poikkeavat juttuprojektit ja halusivat näin haastaa omia kohdeyleisöjään ajattelemaan asioita hieman uudesta näkökulmasta. Näin pyrittiin muistuttamaan lukijoita siitä, että saman aiheen äärellä on aina myös muita yleisöjä, joiden näkökulmasta sama keskustelu kuulostaa hyvin erilaiselta – mutta toisaalta myös hyvin samanlaiselta. Yhteistyön tekeminen mediaorganisaatioiden tasolla onkin sovittelun näkökulmasta tärkeä ele. Esimerkkejä rajat ylittävästä rakentavasta keskustelusta kaivataan myös instituutiotasolla.

KARJATILALLINEN JA VEGAANI. Etukäteen Harri Tuomaista (vas.) oli jännittänyt, keksisivätkö miehet juteltavaa. ”Lauantai-iltana kahdeksalta todettiin, että oli juteltu niin että oli jo kiva hiljentyä.” Väittelyä miehet eivät saaneet aikaan. ”Pyrimme molemmat ottamaan toisen näkökulman huomioon”, muotoilee Aleksi Kallioja.

Vegaani maitotilalla

23.5.2017 6.13
RIIKKA SUOMINEN

KEINOSIEMENTÄJÄN OIKEA käsi on syvällä lehmän takapuolella. Käsi ohjaa siemennysruiskun päätä oikeaan paikkaan kohdussa.

Lehmä seisoo rauhallisena. Se on siemennetty neljä kertaa aiemmin. Navetassa leijuu huumaaava lannan haju.

Aleksi Kallioja

- 29-vuotias
- Valokuvaaja
- Asuu Helsingin Vallilassa
- Mitä eläinten hyvinvointi tarkoittaa sinulle? ”Sitä, että eläimillä on hyvät

Muistilista sovittelujournalistisiin kohtaamisiin

- Sovittelevan kohtaamisen tarkoitus on varmistaa, että osapuolet kokevat tulevansa ymmärretyiksi ja kohdelluksi kunnioittavasti. Tämä toimii hyvänä peruseriaatteena myös journalismissa.
- Toimittaja kohtaa työssään hyvin erilaisia tahoja, mikä vaatii erilaisten vuorovaikutustaitojen osaamista ja valta-asetelmien tunnistamista: poliitikkojen haastattelutilanteet vaativat tarkkuuttamista ja vähemmistön tai marginalisoitujen ryhmien edustajien kohtaaminen tukemista.
- Journalistiseen työhön voi saada uutta otetta järjestämällä erilaisia kohtaamistilanteita. Tämä voi olla erityisen hyödyllistä tilanteissa, joissa jutusta uhkaa tavanomaisesti tehtynä tulla samanlainen kuin ennenkin tai kiistoissa, jotka ovat pitkään olleet jumissa.
- Paikan päälle kutsuminen sopii aiheisiin, joiden kohteena on jokin konkreettinen tila tai paikka, esimerkiksi rakennus tai kaava. Mukaan haastaminen voi toimia myös silloin, jos halutaan avata eri osapuolille sitä arkea, jossa toinen osapuoli elää.
- Ryhmähaastattelut tai keskustelutilaisuudet istuvat aiheisiin, joista on löydettävissä edes jokin yhteinen kosketuspinta.
- Myös eri kohdeyleisöjä voi tuoda yhteen ja erilaiset mediatoimijat voivat löytää uutta yhteistyön kautta.

KYSYMINEN

“Ehkä minäkin olisin aiemmin voinut tehdä parempia juttuja kysymällä jotain muuta kuin että “mikä ottaa eniten päähän”. Minusta myös tuntuu, että aika on muuttunut: on netti ja monet muutkin syyt, miksi monet ihmiset on hirveän uupuneita tähän riitelyyn, niin että aika alkaisi olemaan kypsä sovittelujournalismin käytännöille.”

- Toimittaja, *Vihreä Lanka*

Toimittajan tulee päästä nopeasti monimutkaistenkin teemojen ytimeen. Silloin on tyypillistä lähestyä aihetta kysymällä haastateltavilta suoraan asiaan meneviä kysymyksiä ja tiivistyksiä: Mikä sinusta tässä on kaikkein suurin ongelma? Mikä sinua harmittaa kaikkein eniten? Nämä kysymykset auttavat pääsemään asiaan, mutta samalla ne saattavat kiihdyttää konfliktin kehää tai kärjistää tilannetta.

Hyvän journalistin merkki ei olekaan se, kuinka tiukkoja kysymyksiä hän osaa tehdä, vaan kuinka hyvin hän onnistuu saamaan vastauksia tiukkoihin kysymyksiin. Kysymyksiä muuttamalla voi muuttaa myös sitä, kuinka ja mitä haastateltavat asiastaan kertovat. On hyvä pysähtyä miettimään, millaisiin vastauksiin ja asemiin erityyppiset kysymykset ohjaavat. Kysymiseen voi hakea apua sovittelun, dialogisuuden ja kuuntelemisen tutkimuksesta ja käytännöistä. Silloin ei lähdetä liikkeelle superlatiiveista ja kiteytyksistä, vaan niitä kohti edetään teemaa selkiyttäen, kuunnellen ja yhteistä ymmärrystä lisäten.

Jännitettä selkiyttävät kysymykset

Jos jutun kimmokkeena on jokin konflikti – vaikkapa paikallinen kaavoituskiista tai laajempi ikuisuusaihe kuten työttömien asema – mutta tavoitteena on päästä tekemään juttu sen taustalla olevista syistä, voi apua saada kysymyksistä, jotka pyrkivät avaamaan taustoja ja historiaa. Jännitettä selkiyttävillä kysymyksillä pyritään pääse-

mään käsiksi siihen, miten haastateltava mieltää tilanteen. Onko se lainkaan sama asia kuin mistä juttua on lähdetty tekemään? Kytkeytykö kiistaan vanhaa painolastia tai muita asioita, jotka vaikuttavat nykytilanteeseen?

- Mistä tässä asiassa sinusta on kyse?
- Voitko kuvailla, mitä asian ympärillä on viime aikoina tapahtunut?
- Keitä asia koskee?
- Milloin ja miksi asiasta tuli yleisesti tärkeä? Milloin siitä tuli tärkeä sinulle?
- Kuinka asia on tähän mennessä vaikuttanut sinuun?
- Mitä ajattelet asiasta nyt, entä oletko aina ajatellut samoin?

Kuunteluttavat kysymykset

Jos jutun aiheena on ristiriita, joka koskettaa useampia tahoja, voi kuunteluttavista kysymyksistä olla apua. Nämä kysymykset ohjaavat haastattelijaa kuuntelemaan tarkemmin sitä, miten haastateltava asian kokee, sekä haastateltavaa kuuntelemaan itseään ja sitä, miten muut saattavat hänen sanomisensa tulkita. Kysymyksissä otetaan huomioon etenkin se, että usein tunteet ohjaavat tulkintojamme ja siksi kysymysten avulla pyritään tunnistamaan, mitä pelkoja tai toiveita tulkintojen takana on. Samalla laajennetaan haastateltavan roolia ja osoitetaan, että hänen asemansa jutussa ei ole etukäteen pedattu, vaan hänellä on myös oikeus tulla ymmärretyksi.

- Mitä tunnet nyt, ja miksi? Mistä tämä tunne juontaa juurensa?
- Mitä muuta tunnet?
- Miten läheisesi (naapurisi, työkaverisi, sukulaisesi) kokevat asian?
- Keissä muissa arvelet asian herättävän tunteita?
- Miksi arvelet muiden katsovan asiaa eri lailla?
- Mitä haluaisit kysyä muilta?
- Minusta kuulostaa, että asiassa on sinulle kyse XX:stä, olenko kuullut oikein?
- Miten luulet muiden reagoivan sinun sanomaasi?

Luottamusta rakentavat kysymykset

Kysymyksillä rakennetaan myös luottamusta haastattelijan ja haastateltavan välille sekä ylipäätään siihen, että aiheesta on mahdollista käydä julkista keskustelua. Toimittajan on mietittävä tulehtuneiden ja arkojen aiheiden kohdalla – ja etenkin julkisuuteen tottumattomien ihmisten kanssa – kuinka löytää kysymykset, joihin

halutaan vastata ja joihin kyetään vastaamaan niin että haastateltavat voivat säilyttää kasvonsa. Rakentavaan keskusteluun vaadittavaa luottamusta ei synny, jos jokin osapuoli kokee tulevansa vähätellyksi, leimatuksi, tuomituksi tai ansaan ajetuksi.

- Kuka tai ketkä pääsevät useimmin puhumaan aiheesta?
- Ajatteletko samoin kuin he?
- Mikä asia on jäänyt sanomatta?
- Ketä ei vielä ole kuultu asiassa?
- Onko mitään, mitä haluaisit kysyä minulta?

Ratkaisukeskeiset kysymykset

Juttuaiheesta riippuen on myös mahdollista valita ratkaisukeskeisiä kysymyksiä. Ne ohjaavat keskustelun suuntaa tulevaisuuteen ja avaavat polkuja eteenpäin.

- Mitä haluaisit, että asialle tapahtuu?
- Mitä pelkää, että asialle voi tapahtua?
- Mitä uskot, että asialle tapahtuu?
- Miten asiat olisivat, jos ne olisivat hyvin?
- Oletko kuullut hyviä esimerkkejä, miten asiaan on tartuttu muualla?
- Oletko keskustellut niistä vaihtoehtoista muiden kanssa? Missä? Miksi (et)?
- Mitä itse voisit tehdä asian muuttamiseksi?
- Jos sinulla olisi enemmän valtaa, mitä muuttaisit?

Tarkentavat kysymykset

Tarkentavien kysymysten tekeminen eli “tarkkuuttaminen” on tärkeää. Jos tarkentava kysymys on jäänyt aiemmin tekemättä, ei kannata pelätä palaamista aikaisempiin teemoihin; yleensä haastateltava ottaa sen merkinä, että haastattelija on todella kuunnellut häntä.

- Mitä tarkoittit, kun aiemmin sanoit ... ?
- Minkä takia nostit juuri tämän asian esiin?
- Mitä tämä sana sinulle tarkoittaa?
- Mitä tämä käytännössä tarkoittaisi?
- Voitko antaa esimerkkejä?

Asianosainen kysyjänä

Vaikka kysyminen on toimittajan tärkeimpiä työkaluja, joskus voi päästä yllättäviin ja kiinnostaviin lopputuloksiin myös antamalla kysyjän roolin jollekin asianosaiselle. Tässä menetelmässä toimittajan tehtävänä on tunnistaa aiheeseen liittyvät osalliset ja järjestää kohtaaminen. Toimittaja toki taustoittaa tilannetta ja avaa asetelmaa, mutta voi halutessaan sen jälkeen astua hieman syrjään tai tehdä kysymyksiä yhdessä asianosaisen kanssa.

Joukkoistettu kysely

Verkossa on helppoa ottaa yleisö mukaan juttuprosessiin joukkoistamalla. Verkko-kyselyn mahdollisuus kannattaa pitää mielessä esimerkiksi sellaisissa juttuaiheissa, jotka koskettavat monia ja joissa lukijat voivat omilla kokemuksillaan ja tiedoillaan oleellisesti täydentää muilla keinoin saatua kokonaiskuvaa. Joukkoistuksissa kannattaa suosia avoimia kysymyksiä, jos haluaa saada esille moninaisuutta ja puolestaan suljettuja kyllä/ei-kysymyksiä, jos haluaa tiivistää ihmisten kokemuksia tai rakentaa visualisointeja.

Amerikkalainen The Coral Project on kehittänyt avoimeen lähdekoodiin perustuvaa Ask-työkalua. Kyselytyökalun voi muokata oman näköisekseen ja upottaa tekstin sisään. Amerikkalaiset toimitukset ovat sen avulla saaneet lisämateriaalia juttuihinsa ja samalla kysymään entistä parempia kysymyksiä.
blog.coralproject.net/its-all-about-the-ask/

Texasin yliopistossa Austinissa toimii tutkimuskeskus Centre for Media Engagement. Heidän verkkosivuiltaan löytyy mm. tutkimustietoa ja työkaluja vuorovaikutteisen verkkosivuston suunnittelun tueksi.
mediaengagement.org/

Esimerkki

Kerro kokemuksesi kuntaliitoksista – teemme juttua

Kuntaliitoksia on toteutettu erityisesti 2000-luvulla ahkerasti. Mitkä ovat sinun kokemuksesi kuntaliitoksista? Ovatko kuntasi palvelut huonontuneet vai parantuneet?

Aluekehitys 7.4.2017 klo 14:12

Verkkokyselyt kuntaliitoksista ja täydennysrakentamisesta

Joukkoistettuja lukijakyselyitä voidaan hyödyntää esimerkiksi juttuparien avulla: ensin julkaistaan taustoittava, avaava tai motivoiva juttu, jonka ohkeen tehdään kysely. Tämän jälkeen julkaistaan juttu, jossa käsitellään kyselyn tuloksia ja muita aiheeseen liittyviä aineksia.

Esimerkiksi Merja Siirilä teki Yle Pohjanmaalle jutun kuntaliitoksista Vaasan seudulla. Hän haki juttuun kuntalaisten omia, konkreettisia esimerkkejä jo tehtyjen kuntaliitoksen hyvistä tai huonoista vaikutuksista. Nämä kokemuksia toteutuneista liitoksista tasapainottivat jumittunutta poliittista keskustelua Vaasan ja Mustasaaren mahdollisesta liitoksesta. “Kunnille edessä suuret muutosten ajat. Onko Mustasaassa vihdoinkin kuntaliitoksen aika”, 13.4.2017. Kyselyn perusteella kuntalaisten kokemukset kuntaliitoksista liittyvät etenkin identiteetin muuttumiseen ja kokemukseen palveluiden huonontumisesta.

Myös Suvi Vesalaisen juttupari hyödynsi verkkokyselyä. Yle Uutisille tehdyssä jutussa käsiteltiin täydennysrakentamista, jota on tehty runsaasti etenkin pääkaupunkiseudulla. Tiivistävä rakentaminen herättää kuitenkin vahvoja reaktioita puolesta ja vastaan. Vesalainen halusi kartoittaa tilannetta pääkaupunkiseudulla asukkaiden omien kokemusten perusteella ja kysyä myös sitä, oliko jossain erityisen onnistuneita kohteita. Kysely tuotti odotettua vähemmän vastauksia, joten varsinaista kartoitusta ei voitu toteuttaa, mutta kaikki jatkojutun ja samasta aineistosta tehdyn uutisinsertin tapaukset saatiin mukaan kyselyn kautta. “Lähiöitä uhkaavat remontit ovat pommi, joka on purettava”, 18.10.2016. Menetelmällä oli löydettävissä syitä, miksi täydennysrakentaminen hiertää, mutta myös asioita, jotka ovat usealle osapuolelle yhteisiä, kuten viihtyvyys, taloudellinen kannattavuus ja palvelujen saatavuus. Juttuprosessi kirkasti myös sen, että yksityisille tontin omistajille ei ole olemassa malleja ja tukea täydennysrakentamiseen.

Onnistuneita täydennysrakentamiskohteita – Onko niitä? Kerro lisää!

Yle Uutiset etsii pääkaupunkiseudulta hyviä ja toteutukseen meneviä ideoita täydennysrakentamisesta. Voit ilmiantaa myös kohteen, johon lisärakentaminen ei sovi, ei sitten millään.

Kotimaa 11.9.2016 klo 09:26 | päivitetty 11.9.2016 klo 11:50

Kansalainen kysyy, ministeri vastaa

Svenska Ylen toimittaja Barbro Björkfelt teki televisiodokumentin ja kaksi verkkojuttua kirjekampanjasta, jossa kirjailijat kehottivat kansalaisia lähettämään kirjeen pääministeri Juha Sipilälle turvapaikanhakijoiden kohtelusta ja palautuksista. Kampanjan tavoitteena oli saada aikaan kysymysten ja kirjeiden tulva, joka patistaisi pääministerin kommentoimaan turvapaikkapolitiikan taustoja. Toimittaja mielsi, että kirjeiden lähettäminen oli sovitteleva ele: kutsu keskusteluun, ei pullojen heittelyyn.

Dokumentin “Kirjeitä pääministeri Sipilälle” (“Brev till statsminister Sipilä”) tavoite oli saada haastattelu pääministeriltä, mutta tämä ei onnistunut. Sipilä ohjasi hänelle osoitetut kirjeet sisäministeri Paula Risikolle, joka lopulta myönsi haastattelun. Björkfelt päätti ottaa mukaan tapaamiseen yhden kirjekampanjaan osallistuneista kansalaisista, opettajan ja bloggaajan Hannele Vestolan. Dokumentti alkaa hänen kirjeellään: “Minä olen 45-vuotias, ja ensimmäistä kertaa elämässäni tuntuu, että en enää luota suomalaisiin viranomaisiin.” Tapaamista pohjusti siis halu avata keskusteluyhteys kansalaisten ja päättäjien välille myös moraalisisistä kysymyksistä, ei vain viranomaispäättöksistä.

Haastattelussa sekä Björkfelt että Vestola tekivät kysymyksiä. Björkfeltin mukaan Vestola osasi esittää Risikolle paremman ja suoremman kysymyksen kuin hän itse olisi osannut: “Mitä kaltaiseni ihmisen pitäisi tehdä tilanteessa, jossa on pitkään ollut kuuliainen kansalainen, mutta jossa maan poliittinen suunta on alkanut ahdistaa ja kokee siksi suurta arvostitiriitaa? Miten pitäisi reagoida, kun ei pysty elämään kuin mitään ei olisi tapahtunut?”

Risikolta saadut vastaukset olivat toimittajan oman arvion mukaan lopulta harkitun virkamiemäisiä. Dokumentin asetelma tuotti kuitenkin juttuun tilanteen, joka teki kansalaisten, virkamiesten ja poliitikkojen erilaiset puhettavat näkyviksi. Juttu selkeytti sitä, mistä tämän kampanjan ympärille kiertyneessä kiistassa oli kyse: jännitteestä kansalaisten ja päättäjien välillä, ei niinkään jännitteestä esimerkiksi eri väestöryhmien välillä. Aihetta päästiin myös käsittelemään ilman rasismisyytöksiä.

Menetelmä ei siten ole mikään taikasauva, mutta kysymisvastuun antaminen asianosaiselle tuottaa kuitenkin aina tilanteen, jossa kansalainen pääsee

mukaan keskusteluun, josta hän saattaa muutoin kokea olevansa ulkona. Osalliset osaavat kysyä konkreettisia, yksityiskohtaisia ja omakohtaisia kysymyksiä, joihin on vaikeampaa olla vastaamatta ja reagoimatta kuin toimittajan tekemiin kysymyksiin. Kansalaisen tekemä kysymys voi onnistuessaan heiluttaa poliittista retoriikkaa ja tavanomaisimmat julkiset roolit voivat ainakin hetkeksi heilahtaa.

Dokumentti: areena.yle.fi/1-3083136

KUUNTELEMINEN

“Mitä useimmat ihmiset tekevät kuuntelemisen sijaan? Tartumme tiettyihin fraaseihin ja sanoihin. Innostumme ja aktivoitumme ideoista, jotka ovat samanlaisia kuin omamme, ja sitten odotamme, että pääsisimme sanomaan jotakin näistä ideoista itse.”

- Annemarie Dooling, The Coral Project Community Blog

Amerikkalainen toimittaja, opettaja ja tutkija Annemarie Dooling tiivistää yllä, miksi on ongelmallista, jos journalisti ei kuuntele: juttu rakentuu silloin helposti ennakoasetelman mukaiseksi eikä haastateltavan tarjoamiin vinkkeihin vaihtoehtoisista tulkinnoista osata tarttua. Dooling toteaa myös, että kuunteleminen ei ole niin helppoa kuin usein luullaan. Samalla hän kuitenkin muistuttaa, että aktiivista kuuntelua voi myös harjoitella. Kuunteleminen on siis enemmän kuin kuulemista (*listening* vs. *hearing*), se on vuorovaikutussuhteen muodostamista. Vuorovaikutuksen tutkimuksessa kuunteleminen määritellään koostuvaksi sanallisista ja sanattomista vastauksista, jotka viestittävät toiselle ihmiselle tarkkaavaisuutta, vastaanottavuutta, osallistumista ja ymmärtämistä.

Toimittajat kohtaavat työssään hyvin erilaisia ihmisiä. Toisista ei tahdo saada irti mitään, kun taas toiset puhuvat liikaakin eivätkä välttämättä ymmärrä haastattelun julkista luonnetta. Kummassakin tilanteessa hyvät kuuntelemisen taidot ovat tarpeen, jotta osataan kysyä tilanteeseen sopivia jatkokysymyksiä. Vähäsanaisen lausuntoja kannattaa kuunnella aktiivisesti ja empaattisesti, jotta voi antaa rohkaisua. Paljon puhuvan kanssa kannattaa puolestaan pilkkoa ja jäsentää sanotua ja peilata sitä puhujalle takaisin. Näin voi varmistaa, että tulkinta ydinasiasta on oikea. Kummassakin tilanteessa tarkka kuuntelu hyödyttää myös siksi, että syy varautuneisuuteen tai yliavoimuuteen voi selvitä, sillä kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen ovat ihmisten perustarpeita.

Vastakkainasettelujen purkamisen kannalta kuunteleminen on oleellista siksi, että vasta kun ihminen tulee itse kuulluksi, hän on valmis kuulemaan muita eikä pidä muiden kuuntelemista riskinä itselleen. Erityisen tärkeää kuulluksi tuleminen on tilanteissa, joissa henkilö toistuvasti kokee, ettei hänen näkökulmiaan oteta huomioon, että häntä on loukattu tai että hänet on ymmärretty väärin.

Naapurussovittelun käsikirja käsittelee myös kuuntelemista, sillä kuulluksi tuleminen tunne on perusedellytys sille, että ihminen voisi muuttaa käyttäytymistään. Ihmisellä on tarve kokea, että hänen sanoillaan ja ajatuksillaan on merkitystä ja että hän on arvokas: "Useimmiten ihmiset puhuvat, kun heitä kuunnellaan", summaa käsikirja.
naapurussovittelu.fi

Kuuleminen

Kuuleminen eli yhteyden avaaminen on kuuntelevan jutuntekotavan ensimmäinen askel. Kuulemisen tavoitteena on hahmottaa se keskustelukenttä, jolle ollaan astumassa. Esimerkiksi konfliktierkissä aiheissa osapuolten tunnistaminen ja kuuleminen auttaa toimittajaa hahmottamaan, kuinka tulehtuneesta tilanteesta on kyse ja asemoimaan itsensä neutraalisti. Kuulemisen voi aloittaa vaikkapa näin: "Tiedän jo asiasta, mutta kuulen vielä mielelläni sinunkin ajatuksesi siitä." Kuulemista voi olla sekin, että tekee taustatyötä esimerkiksi kartoittamalla erilaisia somekeskusteluja: mitä ja miten puhutaan? Ehkä jonkin jutun voisi joskus tehdä kokonaan ilman kysymyksiä?

Kuunteleminen

Kuunteleminen on kuulemista aktiivisempaa toimintaa, se on tulkitsemista ja oppimista. On olemassa erilaisia kuuntelemisen tapoja, joista analyyttinen, dialoginen ja reflektiivinen kuuntelu ovat erityisen hyödyllisiä sovittelujournalismissa.

Analyyttinen kuunteleminen auttaa kriittisen etäisyyden ottamisessa: toimittajan tulee pystyä reagoimaan aktiivisesti haastateltavan sanomisiin, esimerkiksi ristiriitaisuuksiin, epätarkkuuksiin, letkauksiin, vahvoin tunneilmauksiin tai vierestä puhumiseen. Kaikissa näissä tilanteissa kannattaa tehdä kuunteluun perustuvia tarkentavia ja sisällölliseen tarkkuuteen tähtääviä jatkokysymyksiä.

Dialoginen kuunteleminen sen sijaan viittaa siihen, että kuuntelija kuuntelee ja seuraa koko vuorovaikutustilannetta (mahdollisesti myös omaa rooliaan) ymmärtääkseen tilanteessa yhdessä luotuja merkityksiä. Dialogisessa kuuntelemisessä tark-

kaillaan vahvasti myös kehon kieltä ja keskustelun sävyjä, sitä *miten* sanotaan. Reflektiivinen kuunteleminen tarkoittaa sellaista tilannetta, jossa kuuntelija heijastaa kuulemaansa ja reagoi sanottuun. Olennaista on, että kuuntelija on tietoinen erilaisista tavoista, joilla kuultuun voi reagoida. Näillä on journalismissa omat tehtävänsä:

- sanotun suora toistaminen johtaa usein tarkennuksiin,
- sanotun toistaminen uudelleensanoitettuna auttaa haastateltavaa arvioimaan, onko häntä tulkittu oikein, ja
- valikoitu uudelleen sanoittaminen auttaa haastattelijaa fokusoimaan tiettyä asiaa ja rajaamaan keskustelua.

Kuuntelemisen taidosta on hyötyä etenkin silloin, kun työn alla on juttu, joka koskee tekijälle ennalta tuntematonta aihetta tai ryhmää. Tällöin kannattaa kuunnella erityisen pitkään ennen kuin itse reagoi. On myös hyvä rakentaa ensimmäiset jatkokysymykset pelkästään sanotun pohjalle. Hyödyllisiä ovat esimerkiksi yksinkertaiset miksi-kysymykset, jotka pohjautuvat sanottuun: "Jäin miettimään, miksi sanoit näin? Miksi arvelet, että kuvaamasi aihe on nyt noussut pinnalle?"

Vuorovaikutuksen tutkimuksessa kuuntelemista on tarkasteltu jo pitkään. Tässä bloggauksessa puheviestinnän opettajat Riitta Koskimies ja Kaisa Louramo kertovat, että kuuntelemistaan voi harjoittaa erottamalla siitä kolme vaihetta: (1) havaitsemisen, (2) tulkitsemisen ja (3) reagoimisen. Liian usein hyppäämme suoraan reagoimiseen.
<http://prologos.fi/inspiraatiota-kuuntelemisen-kehittamiseen/>

Kun toimittaja Kaisa Ylhäinen Satakunnan Kansasta teki juttua perussuomalaisista Laura Huhtasaaren kannattajista, hän huomasi, että ihmiset osin häpesivät mielipiteitään ja olivat häkeltyneitä siitä, että joku todella halusi tietää, miksi he ajattelivat kuten ajattelivat. Tällaiset huomiot kertovat siitä, että jutusta tulee sitä parempi mitä rauhallisemmin haastateltavia malttaa kuunnella.
<https://www.satakunnankansa.fi/satakunta/kylla-on-komia-kyllamenee-pitkalle-taman-vuoksi-laura-huhtasaari-ps-nousi-puolueen-johtoon-200267104>

Esimerkki

Saamelaisten kanssa työskentelevä hyötyy hiljaisuuden kuuntelemisesta

Toimittaja Jenni Leukumaavaara käsitteli pro gradussaan saamelaisten mediasuhdetta. Haastatteluaineistosta välittyi pettymys siihen, että haastateltavat eivät kokeneet tullessa kuulluksi, mistä seurasi varautuneisuus toimittajia kohtaan. Saamelaiskulttuurissa esimerkiksi hiljaisuuden kuunteleminen on tärkeää: hiljaisuus ei tarkoita hyväksyntää, vaan voi olla merkki loukkaantumisesta tai erimielisyydestä. Tässä videossa Jenni kertoo gradustaan.

www.youtube.com/watch?v=kn0n9s1GEiM

Miltä köyhyys kuulostaa?

Aamulehden toimittaja Minna Ala-Heikkilä halusi tehdä jutun, jossa kuullaan, millaista on olla köyhä nykypäivän Suomessa. Juttua varten Ala-Heikkilä haastatteli tamperelaista työtöntä yksinhuoltajaäitiä. Tämä kuvasi ja summasi jutussa etenkin sosiaaliviranomaisten kanssa asioimista. Juttu avasi ja teki näkyväksi sellaista arkielämää, joka on monelle totta, mutta josta moni ei tiedä mitään.

Kelan asiakas: Köyhän elämä käy työstä - "Kelaan oltava yhteydessä jopa kahdeksan kertaa viikossa"

Vaikka Eveliina Korpela on ollut vuosia työtön, hän ei ole vielä nähnyt työtöntä päivää. Jotta asiat sujuvat, Kelaan on oltava yhteydessä jopa kahdeksan kertaa viikossa.

KOTIMAA 15.05. © 07.50 Päivitetty © 07.59

Jos Eveliina Korpela saisi toteuttaa yhden yllä olevan asian, hän hankkisi aikuiselle lapselleen ajokortin. – Jos se pitäisi kohdistaa itseäni, menisin ihan oikeaan parturiin.

Minna Ala-Heikkilä

Kuunteluttaminen

Kuunteluttaminen on yksi sovittelujournalismin perusperiaatteista, mutta periaatteellisen tason lisäksi kuunteluttamisen voi käsittää myös tekniikkana tai taitona. Kuunteluttamisen tekniikka tarkoittaa sitä, että toimittaja ohjaa aktiivisesti eri osapuolten kuuntelemista. Siitä on hyötyä esimerkiksi jumittuneissa vuorovaikutustilanteissa.

Kuunteluttamista voi harjoittaa esimerkiksi ryhmähaastattelutilanteissa. Ryhmähaastattelu on inspiroiva mutta vaativa jutuntekotapa. Näissä tilanteissa tulee olla erityisen tarkkana, ettei tilanteen innostava tai kiihkeä tunnelma vie mennessään eivätkä ammattipuhujat pääse dominoimaan tilannetta. Siksi kannattaa poimia keskusteluista tiivistyksiä, tulkintoja ja kenties jopa lähentymisen paikkoja ja tarjota niitä osapuolille jumiutuvien tilanteiden ylittämiseksi: “Äsken hän nosti esille tällaisen asian, miten sinä ymmärrät sen? Miltä tämä sinun korviisi kuulostaa?”

Kuunteluttamista voi soveltaa tekniikkana myös yksilöhaastattelussa. Tällöin haastattelija kuunteluttaa haastateltavaa itsellään suhteessa muihin asianosaisiin ja julkiseen keskusteluun yleensäkin: “Sanoit juuri näin; miten arvelet muiden suhtautuvan siihen?” Näin ihmiset havahtuvat huomaamaan oman sanomansa erilaiset tulkinnat ja seuraukset, ja sitä kautta he voivat hahmottaa tarkemmin myös koko käsillä olevaa konfliktia ja sitä keskustelua, joka jutusta saattaa seurata.

Mielenosoituksista raportointi

Koska sovittelujournalismi on suunnattu konfliktiherkkien aiheiden käsittelyyn, tulee usein esille kysymys siitä, miten kuunteleminen voi harjoittaa konfliktissa, joka on jo eskaloitunut ja jossa vastakkaiset leirit ovat hyvin äänekkäitä. Tyypillinen tilanne on esimerkiksi mielenosoituksesta raportointi.

Kiivaassa tilanteessa mielenosoittajien tai vastamielenosoittajien kuunteleminen voi olla mahdotonta. Eräs keino tällöin on muistaa, että äänekkäimpien välissä on aina suuri joukko ihmisiä, jotka yrittävät ymmärtää, mitä ja miksi kärjekkäämmät tahot ajavat. Näitä kannastaan epävarmoja on luultavasti enemmän kuin mielipiteensä jo päättäneitä – luultavasti heitä on myös enemmän juttua tulkitsevästä yleisöstä. Siksi uutiskeikan mielenosoituksesta voisi joskus tehdä esimerkiksi niin, että keskittyy kuuntelemaan sivustakatsojien ajatuksia. Mitä he näkevät ja kuulevat, miten he arvioivat tilannetta, miten he tilanteen ja sen taustat ymmärtävät? Tämä on yksi keino käsitellä tilanteen arvoristiriitaa.

Aina on myös hyödyllistä koettaa avata ”leirien” sisäistä moninaisuutta. Tämä auttaa purkamaan viholliskuvia, joiden luomista käytetään hyväksi polarisointeissa kamppailuissa. Jos jutuntekoon on hiukan enemmän aikaa, voi olla hyödyllistä kuunnella sitä moninaisuutta, joka löytyy yhtenäiseltä näyttävän joukon takaa. Millaisia osaryhmiä mielenosoittajien joukkoon kuuluu, millaisia erilaisia motiiveja heillä on, onko sisäisiä jännitteitä?

Esimerkiksi *Seuran* Sanna Puhto otti yhteyttä Sovittelujournalismi-hankkeen tutkijoihin tehdessään reportaasia Helsingin rautatientorin telttaleirien patti-tilanteesta keväällä 2017, sillä hän halusi käsitellä tilannetta nimenomaan sovittelun näkökulmasta. Jutussa avattiin sitä, millaisia ihmisiä mielenosoitusleireissä oli, millaista niissä päivystäminen oli ja kuunneltiin, mikä mielenosoittajia motivoi. Juttu toi esille myös kriittisen kysymyksen siitä, miksi kenenkään intressissä ei tuntunut olevan leirien välisen jännitteen sovittelu, vaikka tämä jännite kävi monelle varsin konkreettiseksi ja ahdistavaksi.

Rautatientorin telttaleirit kaivautuvat yhä syvemmälle – Miksi kukaan ei yritä sovittaa?

Suhtautuminen maahanmuuttoon nostatti Helsingin Rautatientorille kaksi telttaleiriä. Ambulanssiakin on tarvittu jo kaksi kertaa. Suomi, konsensuksen ja sovittelun suurvalta, seuraa erimielisyyttä sivusta.

Sanna Puhto

AJANKOHTAISTA

10.4.2017 07:00

Jaa artikkeli | Jaettu (91)

Teltat eivät näy Helsingin Rautatieaseman rappusilta. Silmien eteen avautuu vain arkinen näkymä: lähteviä ja saapuvia busseja, ihmisiä, jotka kiirehtivät töihin, kotiin, tapaamisiin.

Kun jatkaa eteenpäin, arkihyörinän takaa tulee esiin yhteiskunnallisen konfliktin tällä hetkellä näkyvin ilmentymä. Rautatientorin telttaleirit, yksi kummallakin laidalla. Turvapaikanhakijoiden teltat ovat torin Ateneumin puoleisessa päässä, kansallismielisen Suomi ensin -ryhmän tukikohta Kansallisteatterin päässä. Kummankin katolla liehuvat Suomen liput.

Vaikka lippu on yhteinen, ryhmät eivät todellakaan ole samalla asialla.

KERRONTA

“Asiallisen jutun tekeminen on luottamuksen rakentamista. Pitää miettiä ja kertoa, missä menee hyvän maun ja kärkevöittämisen raja, koska uutiskärkeä kun miettii, niin yleensä miettii ytimekästä sanottavaa.”

- Toimittaja, *Kaleva*

Jutun koostaminen on yksi vaihe, jossa sovitteluuteen on mahdollista kiinnittää huomiota, etenkin jos kyseessä on jo entuudestaan erityisen konfliktiherkkä aihe. Kiistaa toistava lähestymistapa synnyttää ennalta-arvattavaa keskustelua, eikä ole aina edes totuudenmukaisin tapa lähestyä aihetta. Sovitteluuden ei silti tarvitse aina paistaa jutun esitystavoista läpi, mutta jos jutulla on selkeä sovitteluva tavoite, se kannattaa tuoda avoimesti esiin. Toimittajasta voi tuntua hankalalta sovittaa journalistiseen ilmaisuun selittävää metatekstiä (“tämän jutun tarkoitus on ...”), mutta tavoitteeseen kannattaa kuitenkin viitata, jos sellainen on toimituksessa ideoitu.

Viittaamalla vaikkapa yhteisen maaperän hakemiseen, ymmärryksen lisäämiseen, jumiutuneen tilanteen avaamiseen, kaikkien osallisten kuulemiseen tai tilanteen kartoittamiseen voidaan avata jutun sovitteluva tavoitetta. Lukuohjeen antaminen voi estää ainakin hätäisimmät väärintulkinnat ja tehdä toimituksen harkinnan läpinäkyväksi.

Jännitteen rakennetta avaavat juttumallit

Jutuntekoa voi helpottaa, jos aiheena olevan jännitteen pystyy visualisoimaan. Tätä visualisointia voi hyödyntää myös jutun luurankona tai juttumallina. Mallit auttavat kyseenalaistamaan ajatusta siitä, että jännitteet olisivat aina parhaiten kuvattavissa vastakkainasetteluna.

- “Sipulimalli” hahmottaa sisäkkäisiä konflikteja. Esimerkiksi paikalliset kiistat voivat usein olla sellaisia, joissa on yhtä aikaa sekä historiallinen, konkreettinen että arvoperustainen taso. Sovittelujournalismi-hankkeessa tuli esille esimerkiksi erään kaupungin urheilupiirin pitkäaikainen ja vuotuinen pukukoppikiista, jonka käsittelyyn paikallinen media oli uupunut. Konkreettinen vääntö urheilupaikan pukukoppien käyttövuoroista ja -oikeuksista oli kuitenkin vain konfliktin ulkokuori. Jännitteen ymmärtämiseen auttoi aiheen kerroksisuuden hahmottaminen sipulina, jossa on monia sisäkkäisiä kerroksia: pukukopit, vuosittaiset käyttövuorojen jakoperiaatteet ja -käytännöt, eri urheilulajien arvostus, joukkueiden historialliset kytkökset (SVUL ja TUL), luokkayhteiskuntarakenteet, ja lopulta myös eriarvoisuuden kokeminen.
- “Vuoristomalli” auttaa hahmottamaan rinnakkaisia konflikteja – sellaisia joilla on sama perusta, mutta jotka ilmenevät ulospäin erilaisina. Tilanteen hahmottaminen vuoristona, jolla on yhteinen peruskallio, mutta erillisiä huippuja, voi auttaa nimeämään ytimessä oleva perusjännitteen. Malli auttaa myös esittämään kysymyksen siitä, miksi eri tahojen keskustelut tai kampanjat samasta aiheesta näyttävät niin erilaisilta. Mitkä ovat osallisten todelliset tavoitteet? Esimerkiksi rinnakkaisista konflikteista käyvät esimerkiksi useat liikennekiistat. Kiistojen ytimessä on usein sama aihe: liikenteen sujumattomuus. Kärjistyksillä ja identiteettipuheen korostamisella (“me autoilijat”, “pyöräiljät aina”) liikennekiistat kuumentavat tunteita. Yhteisen ytimen muistaminen ja siitä muistuttaminen auttavat kuitenkin palauttamaan keskustelun sen ydinkysymyksiin ja välttämään syytelyyn juuttumista.
- “Aurinkomallin” avulla voi käsitellä tilannetta, jossa kiistan kohde näyttää olevan sama (auringon ydin), mutta siitä erkaantuu hyvin eri suuntiin vieviä tahoja, joilla on eri motiivit (säteet). Seuraamalla säteitä ulkoa sisään voi löytää kiistasta ne asiat, joista ollaan samaa mieltä ja ne teemat, joista ei löydy kosketuspintaa, ja jotka aiheuttavat eripuraa. Malli auttaa löytämään tahot, joilla on intressejä asiaan, erittelemään kuumenevia väittelyitä ja käsittelemään aihetta eri näkökulmista.

Aurinkomalli:

Miksi “puhdas ruoka” on niin kuuma aihe?

Ajatus aurinkomallista auttoi toimittaja Anni Erkköä käsittelemään aihetta “puhdas ruoka”. Hän halusi käsitellä kriittisesti muun muassa sitä, miksi ja miten puhtauden mielikuvilla myydään elintarvikkeita. Erkkö teki aiheesta jutun *Kauppalehti Optioon*, jossa hän eritteli, miten erilaisia asioita ruoan puhtaus eri tahoille (esim. ruokayrittäjälle, kulttuurintutkijalle tai ravintoterapeutille) merkitsee ja miksi aiheen ympärillä käytävä debatti on niin kuumaa.

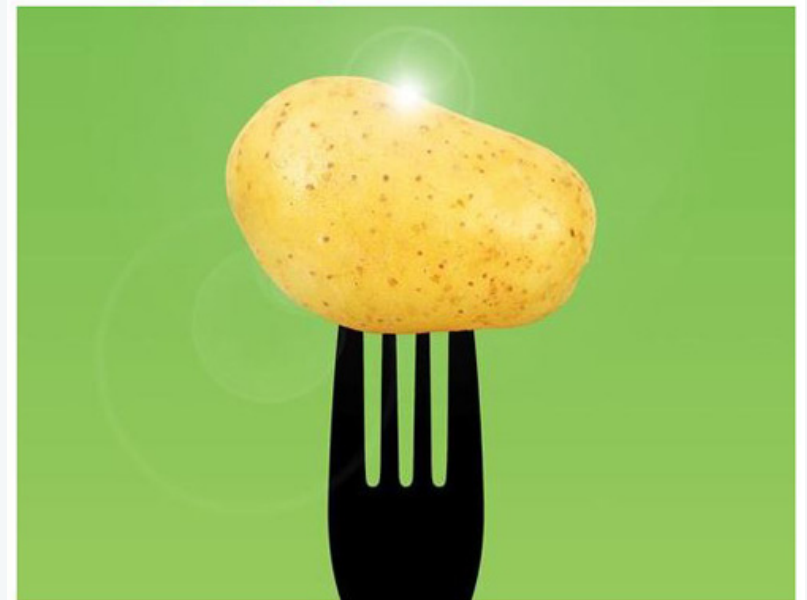
Mitä on puhdas ruoka?

2.7.2017 6:30

Kauppalehti Optio

Lifestyle

Ruoka

Bloggarit ja mainokset sen kertovat: nyt pitää syödä puhdasta ruokaa. Enää pitäisi tietää, mitä se oikein on.

On paljon ihmisiä, jotka eivät juuri mieti, mitä suuhunsa laittavat. Sitten on Antti Viitanen, ruokaintoilija, siviiliammatiltaan Rovion pelistudioiden johtaja. Hän on erittäin tarkka siitä, mitä syö.

Voiko kaikilla alustoilla sovittaa?

Eri julkaisualustat tarjoavat tietenkin erilaisen potentiaalin sovittelavuudelle. Esimerkiksi radio vaikuttaa potentiaaliselta alustalta sovittelujournalismille, koska se korostaa kuuntelemista. Tämän vahvuuden ympärille voi rakentaa oman otteensa ja siirtyä myös kuuntelemisesta kuunteluttamiseen. Television ja videoiden vahvuutena on puolestaan puheenvuorojen esittäminen puhujan omin sanoin, kehonkieli mukaan luettuna. Puhujien näkeminen voi selvittää keskustelun dynamiikkaa tavalla, jota paraskaan kirjoittaja ei voi välittää. Videolla voidaan myös käyttää selventävää grafiikkaa ja animaatioita. Liikkuvan kuvan haasteena on kuitenkin aika: harva onnistuu kiteyttämään muutaman sekunnin puheenvuoroihin kaikkea, mitä haluaa sanoa. Etenkin televisiossa kaivataan usein nopearytmistä ja viihdyttävää ilmaisua, ja tätä tavoitetta ei välttämättä ole helppoa sovittaa yhteen dialogisuuden tavoitteiden kanssa.

Printin vahvuutena on puolestaan mahdollisuus rakentaa juttukokonaisuuksia eri elementeistä. Jotta tilaa säästyy pääjutussa valittuun näkökulmaan, faktalaatikossa tai kainalojutussa voidaan tuoda esiin esimerkiksi kiistan historia tai yhteensovittamattomat kiistan aiheet. Taittovalinnoilla ja juttujen palastelulla voi siten printissä tukea sovittlevaa otetta ja osoittaa juttuelementtien sisäisiä suhteita helpommin kuin verkossa, jossa juttukokonaisuudet usein hajoavat ja niitä myös jaetaan sosiaalisessa mediassa yksittäisinä juttuina. Siksi sovittlevien verkkojuttujen kehystämiseen, ”lukuohjeisiin”, kannattaa kiinnittää erityistä huomiota verkossa. Verkko antaa tietenkin mahdollisuuksia myös toimia syventävästi, läpinäkyvästi ja osallistavasti pitkien juttujen, linkittämisen sekä kyselyiden ja kommentoinnin avulla.

Esimerkki

Kelluvat mökit, rinnakkaiset näkökulmat

Aina ei ole mahdollista tai edes hedelmällistä järjestää osapuolten kohtaamista, vaan keskusteluttamiseen voi pyrkiä jutun tahtovalintojen ja kerronnan kautta. Chiméne Bavard teki *Itä-Hämeeseen* jutun paikallisesta rakentamis- ja kaavoitustiistasta, kelluvista mökeistä, johon hän haastatteli erikseen kahta kiistan osapuolta, matkailuyrittäjän ja kunnanjohtajan (”Voiko Sysmän kelluvista mökeistä syntyä sopu?”, 25.3.2017). Julkaistussa jutussa kiistan osapuolet pääsivät kertomaan aukeaman eri sivuilla oman näkemyksensä, jolloin myös lukijoille avautui tilaa arvioida haastateltavien puhetapoja, tulkintoja ja kokemuksia.

Näkökannat jäivät tässä jutussa vielä erilleen, mutta tällä ratkaisulla oli kuitenkin mahdollista saada eri tahot osaksi samaa keskustelua. Juttu toimi siten sovittelavana sysäyksenä pitkään jatkuneessa kiistassa, se vähensi spekulatioita ja teki näkyväksi sen, miksi kiista oli päässyt niin hankalaan jamaan. Lisäksi kiistan perusteellinen käsittely raivasi tilaa muulle keskustelulle, sillä kuntavaalien alla kelluvat mökit uhkasivat viedä tilaa muilta tärkeiltä aiheilta.

[illegible]

Juttutyypit ja sovitteleva kerronta

Uutinen juttutyypinä tarjoaa vain niukasti tilaa sovittelevalle kerronnalle. Erityisesti television uutisinsertit ovat niin lyhyitä, että niissä on vaikea käsitellä aiheita kuunnellen ja syventäen. Lyhyissä uutisissakin voi toki kiinnittää huomiota etenkin uutiskärjen sanavalintoihin, sillä tämä kehys antaa sävyn koko jutulle. Kolumni ja uutisanalyysi tarjoavat sen sijaan uutista vapaammat raamit sille, että toimittajan oma ääni pääsee kuuluviin tai että uutisen aihetta voidaan purkaa ja kontekstoida. Kommenttimaiset juttutyypit ovat esimerkiksi hyviä paikkoja kirkastaa jutun kohteena olevaa jännitettä omin tai eri sanoin kuin uutisjutun haastattelutavat tekevät.

Feature-kirjoittaminen tarjoaa tilaa kerronnalle, jossa voidaan korostaa myös kuuntelua ja laveampaa toiminnan kuvaamista. Pitkät ja tarinallisuutta hyödyntävät juttutyypit antavat tilaa esimerkiksi muuttuneen ajattelun tai saman ihmisen erilaisten roolien kuvaamiseen. Nämä keinot puolestaan auttavat pääsemään irti identiteettipuheesta eli siitä käsityksestä, että aihetta voisi aina parhaiten ymmärtää sanojan olemuksen perusteella, sen perusteella *mitä* hän on. Useimmat ihmiset kuitenkin omaksuvat monia sosiaalisia rooleja ja katsovat siksi samaakin asiaa eri näkökulmista. Sen sijaan että kerrotaan, mitä joku on, voidaan myös hyvin kertoa, miten hän toimii.

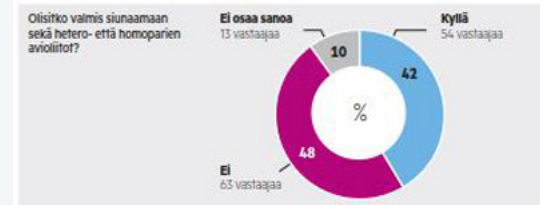
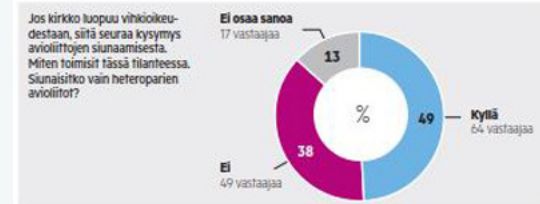
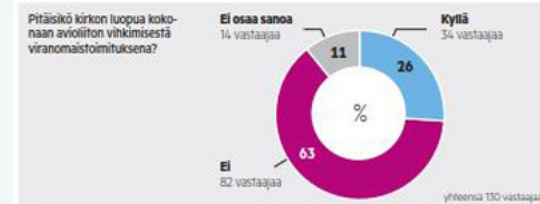
Esimerkiksi kun pyöräilijöiden ja autoilijoiden sijaan puhutaan pyöräilystä ja autoilusta ilmiönä, pystytään erottamaan puheenaihe puhujien identiteeteistä. Tai jos samalle ihmiselle tarjotaan haastattelutilanteessa yhden asemoinnin sijaan monipuolisempaa roolia, hän luultavasti kertoo asiasta rikkaammin ja yllättävämmin. Tarinallisen jutun voi rakentaa myös konkreettiseen roolinvaihdon ympärille, jolloin roolinvaihtoon mukaan haastetuille avautuu mahdollisuus katsoa ja eritellä, miltä sama maailma näyttää toisessa roolissa, esimerkiksi pyöräilijänä tai autoilijana.

Esimerkki

Uutisanalyysi tasapainottavana juttuelementtinä

Toimittaja Minna Akimo teki *Kalevaan* jutun, jossa hän käsitteli keskustelua tasa-arvoisesta avioliittolaista ("Vihkioikeudesta ei luovuta", 17.9.2017). Jutussa hän pyrki kirkastamaan syitä kirkon sisäiseen erimielisyyteen. Tekstissä käytettiin neutraalia kieltä ja vältettiin esimerkiksi puhekielessä yleistynyttä "kapinapappi"-sanaa. Varsinainen sovitteleva juttuelementti oli pääjutun ohessa julkaistu uutisanalyysi, jossa aiheesta keskustelemisen vaikeutta käsiteltiin tarkemmin. Toimittaja kertoi, että hän pyrki analyysia kirjoittaessaan antamaan ymmärrystä molemmille osapuolille ja vältti lähtemästä liikkeelle oma mielipide edellä.

Tätä kysyttiin pohjoisen papeilta

Kirkon avioliittokäsitys ei heti muutu

Kirkon sisälle syntyy uusia liikkeitä, jotka haastavat perinteiset avioliittokäsitykset.

MINNA AKIMO minna.akimo@kaleva.fi

Vuonna 2015 Suomessa solmittiin 24 708 avioliittoa. Niistä 11 585 solmittiin evankelisuterilaisessa kirkossa. Se tarkoittaa, että vain 47 prosenttia kaikista avioliitoista solmittiin evankelisuterilaisessa kirkon papin edessä.

Muutos on ollut nopea. Kirkkoilaiden osuus vähennee ja yhä useampi valitsee siviilivihkimisen kirkkoilaiden asemesta. Oulussa reilut 60 prosenttia kaikista avioliitoista solmittiin edelleen kirkossa. Pohjoisessa kirkkoilaiden suosio laskee, joskin hitaammin kuin muualla Suomessa.

Kysymys avioliitosta on niin vaikea, että nyt Kirkkohallituksen kasvatusta ja perheasioiden osastolla luodaan keskustelumuuttia, jonka avulla ei mieltä olevat ihmiset voisivat keskustella.

Kirkkoilaiden määrään nähden kirkon avioliittokeskustelu on saanut valtavat mittasuhteet. Sitä, miten moni samaa sukupuolta oleva pari todellisuudessa edes haluaisi kirkkoilaita, ei ole mitään tietoa.

Ja naisen välinen liitto. Päänselonteon julkistamisen jälkeen kirkon sisälle perustettiin Feministinen kirkko-liike, joka ilmoittaa olevansa Suomen evankelisuterilaisen kirkon sisällä toimiva tasa-arvo- ja sukupuoliyhteistyön keskitetty liike.

Liike vaatii, että kirkon on lauttava pitämistä syöttäviä kokemuks- ja mielipideastioita. Toisin sanoen liike vaatii, että ihmisen tasa-arvo tulisi laittaa kirkon opin ja perinteen edelle.

Kysymys avioliitosta on niin vaikea, että nyt Kirkkohallituksen kasvatusta ja perheasioiden osastolla luodaan keskustelumuuttia, jonka avulla ei mieltä olevat ihmiset voisivat keskustella.

"Tällä hetkellä kirkon virallinen linjaus avioliitosta ei liiku suuntaan eikä toiseen."

Sanavalinnat, sitaattit ja otsikot

Toimittajat saattavat ruokkia konfliktia tiedostamattaan yksinkertaistamalla ja asettamalla vanhasta tottumuksesta näkemyksiä vastakkain. Leiriytymistä toistavat sanavalinnat tulevat juttuun usein puolivahingossa. Siksi on hyvä herkiä huomaamaan leimaavia sanavalintoja ja etsiä niille muita vaihtoehtoja. Jutussa haastateltavan saatetaan lisäksi kertoa “kiistävän”, “myöntävän”, “kritisoivan” ja “vaativan”, mutta neutraalimmin ilmaistuna he voisivat myös “todeta”, “painottaa”, “täydentää” ja “tiivistää”. Konfliktierkkiä aiheita käsiteltäessä sanavalintojen kanssa tulee olla erityisen tarkka, sillä keskeiset termit ja niiden määrittely ovat usein kiistojen ytimessä. Huono sanavalinta voi joskus jopa estää haastattelun saamisen. Etenkin kiistanalaiset termit kannattaa tehdä näkyviksi avaamalla niiden erilaisia merkityksiä.

Konflikteille herkissä tai muuten aroissa aiheissa on hyvä tiedostaa myös haastattelusitaattien ongelmat. Suorassa sitaatissa vastuu sitaatin sisällöstä ja sen tulkinnasta (esimerkiksi nasevan kiteytyksen sisältämä tahallinen tai tahaton leimaavuus) siirtyy toimittajalta sanojalle ja lopulta myös yleisölle. Esimerkiksi äärimmäisten mielipiteiden siteeraaminen ja erityisesti niiden toistaminen saattavat normalisoida niitä – etenkin jos lainauksia ei aseteta kriittiseen asiayhteyteen. Siteerausten ongelmallisuus piilee myös siinä, että jutuissa sitaattit tulevat usein irrotetuiksi kontekstistaan, jolloin ne myös tulevat helposti väärin ymmärretyiksi. Kriittisyys merkitsee sovitte-
lujournalismissa sitä, että haastateltavien sanomisia puretaan, asetetaan mittasuhteisiin ja kontekstoidaan.

Nadja Mikkonen käsittelee pro graduunsa (“The role of journalism in polarization”) roolia yhteiskunnallisten mielipiteiden polarisoinnissa. Mikkosen aineistona oli Yle Uutisten artikkelit liittyen turvapaikanhakijoihin ja keskustelun kärjistymiseen liittyviin avaintapahtumiin. Tutkielmassa hän purkaa yhtenä avaintapahtumana muun muassa kansanedustaja Olli Immosen monikulttuurisuutta jyrkin sanoin vastustavasta Facebook-päivityksestä alkanutta vyyhtiä: yksin Yle julkaisi yli sata juttua, jotka mainitsivat kyseisen tapahtuman tavalla tai toisella. Analyysi osoittaa, että Ylen juttujen kehukset, sanavalinnat ja sitaattien käyttö tätä tapahtumaa koskien toistivat kolmea vastakkainasettelua: polarisaatiota perussuomalaisten sisällä koskien kansanedustajien mielipiteitä Immosen avaukseen liittyen; aiheeseen liittyvää polarisaatiota perussuomalaisten ja muiden puolueiden välillä sekä polarisaatiota Immosen kannattajien ja muun kansalaisyhteiskunnan välillä. Puhetapa ”kahdesta leiristä” monikulttuurisuuteen liittyvissä mielipiteissä alkoi tässä vaiheessa yleistä.

Erityisesti verkkoympäristössä on totuttu räväkkään otsikointiin. Sovittelujournalismi-hankkeen työpajoissa nousi esiin toistuvasti huoli siitä, voiko sovitteleva otsikko olla myyvä. Voisiko yleisöä kiinnostaa muukin kuin räväkyys? Projektin aikana tehtyjen juttujen joukossa oli sellaisia juttuja, jotka olivat luettuja, vaikka ne eivät olleet räväkästi otsikoituja. Esimerkiksi helpotus pitkään jatkuneeseen ongelmaan on kiinnostavaa myös otsikossa, samoin arkisen ja monelle tutun aiheen näkyväksi tai erityiseksi tekeminen. Toinen työpajoissa esiin tuotu ongelma-kohta liittyi siihen, että monesti jutun kirjoittaja ei ole se, joka jutun lopulta otsikoi. Vaikka toimittaja olisi tehnyt juttuun hyvän taustatyön ja rakentanut luottamusta haastateltaviin, erimielisyyttä korostava otsikko voi viedä pohjaa sovittelevuudelta.

Muutoksen kuvaaminen ja monien roolien hyödyntäminen

Kaisa Ylhäinen hyödynsi tarinallisuutta kuvatessaan muutosta susia käsittelevässä jutussaan ”Susien kanssa on Köyliössä eletty kymmenen vuotta, (Satakunnan Kansa, 25.1.2017). Jutussa kuvataan paikallisen susi-ilmiön ja siitä keskustelemisen muutos. Kun sudet tulivat paikkakunnalle, ne eivät ensin kiinnostaneet ketään. Sitten tulivat huoli, hämmennys ja tunnekuohut. Viime aikoina suhtautuminen susiin on muuttunut hieman rauhallisemmaksi ja sudetkin ehkä hieman vetäytyneet.

Tarinallisuuden lisäksi jutussa hyödynnettiin maltilliseksi ja analyyttiseksi tiedetyn haastateltavan kykyä katsoa asiaa useasta eri näkökulmasta. Haastateltava toimi useissa rooleissa: kunnallispoliitikkona, lampurina, lammasteurastamon osakkaana ja metsästäjänä. Sen avaaminen, miten yksittäinen ihminen katsoo asiaa useasta eri roolista, auttaa välttämään ihmisten ryhmittelyä eri lailla ajatteleviin ”leireihin”. Ylhäisen juttu oli myös hyvin luettu, vaikka sitä ei oltu otsikoitu ärhäkkään tyyliin.

Susien kanssa on Köyliössä eletty kymmenen vuotta: ”Ehkä sudet opettavat ihmisiä ajattelemaan koko ekosysteemiä”

KOTIMAA 25.01. 06.41

KARI MANKONEN

Köyliöläinen Veli-Pekka Suni on katsonut susiasiaa paitsi asukkaana, myös metsästäjänä, lampurina ja kunnan luottamushenkilönä.

Kaisa Ylhäinen
Säskylä

Laitumet Köyliönjärven rannasta on purettu. Heinäkuussa 2008 rantaniityn perinnemaisemaa kesämökkien ja Pyhän Henrikin tien välissä hoiti vielä parikymmenpäinen uuhilauma karitsoineen.

Millaiselta sovittelevuus näyttää?

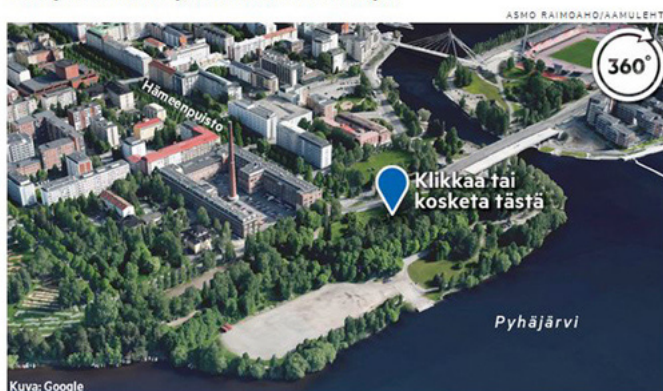
Kuvakerronnalla ja juttujen visuaalisella ilmeellä voi olla suuri rooli siinä, tuleeko jutusta vastakkain asetteleva vai sovitteleva kuva. Oleellista on kiinnittää huomiota siihen, etteivät teksti ja kuva puhu ristiriitaista kieltä siten, että sanavalinnat ja juttumallit purkavat jännitettä, mutta kuvat rakentavat sitä.

Esimerkki

Kuvakerronta: 360-astetta ja huumoria

Tatu Airon *Aamulehden* tekemä juttupaketti perkasi Tampereen Eteläpuiston kaavoituskiistaa. Hän oli havainnut, että moni kiistasta keskusteleva ei ollut itse käynyt puistossa ja siten hahmottanut, mistä asiassa oli kyse. Jutun printtiversiona käytettiin perinteisiä karttoja ja suunnittelukuvastoa, mutta verkkoversiossa julkaistiin myös 360-kuvia, joiden kautta lukijan oli mahdollista käydä katsomassa, miltä puistossa näytti ("Tästä on kyse Tampereen kuumimmassa kiistassa – avasimme Eteläpuiston tapauksen", 21.5.2017). Puiston tunnelma ja tuntuma on helpompi hahmottaa tästä perspektiivistä kuin ilmakuvista.

Eteläpuisto muotopuutarhan kohdalla nyt:

Klikkaamalla kuvaa pääset tarkastelemaan, miltä Eteläpuistossa näyttää tällä hetkellä. Tädet 360-astetta pyörähtävää kuvaa voit liikuttaa hiiren vasemmalla näppäimellä tai liikuttamalla kännykkääsi.

"Merkittävä lähiviheralue"

Eläköön Eteläpuisto ry:n aktiivi, eläkkeellä oleva kaavoitusarkkitehti Otto Siippainen sanoo, että yhdistys vastustaa ainoastaan asuntorakentamista Eteläpuisto-kadun eteläpuolelle eli nykyisen Eteläpuiston päälle. 2800 asukkaan sijoittaminen alueelle on Siippaisen mukaan mahdotonta ilman kohtuuttomia menetyksiä.

Esimerkki

Toinen esimerkki mietitystä kuvituksesta tulee myös *Aamulehdestä*. Toimittaja Tiina Ellilä teki sarjan hyötyjuttuja, joissa käsiteltiin ihmisten vuorovaikutustaitojen kehittämistä, esimerkiksi sitä, miten suhtaudumme toisiin tai osaammeko ratkoa ongelmia. Ellilä koki, että nämä ovat aiheita, joiden päälle kaikki muu sovittelevuus rakentuu. Erään jutun ("Marttyyrikortti, erokortti, sivupolkukortti – mitä parisuhteen kortteja sinä käytät?", 20.3.2017) kuvituksessa hyödynnettiin oivaltavasti pupuleluja. Vaikka aihe oli asiallinen ja vakavakin, hauska pupukuvitus toi juttuun kiinnostavuutta ja huumoria.

Marttyyrikortti, erokortti, sivupolkukortti – mitä parisuhteen kortteja sinä käytät?

Vuorovaikutuskouluttaja ja lähisuhdeväkivaltasovittelija Maija Gerland kahdeksan haitallista viestintätapaa, joita ihmiset käyttävät riidoissa ja suhteissa tiettyjen tapojen toistuva käyttö voi olla haitallista. Vaikutus lähipiiriin, kuten lapsiin. Siksi suhteissa olisi hyvä oppia tunnistamaan ja kehittää pelisäännöt niiden käyttämiseen.

IHMISET 20.03. 14.29 Päivitetty 22.03. 10.32

2. Vertailukortti.

– Riitatilanteessa kuulija tulkitsee, että nyt tarkoitetaan, että minulla on vertailun ikävät puolet.

Marttyyrikortti. "Minä aina hoidan lapset, teen kotityöt, teen aloitteita seksissä tai huollatan auton"

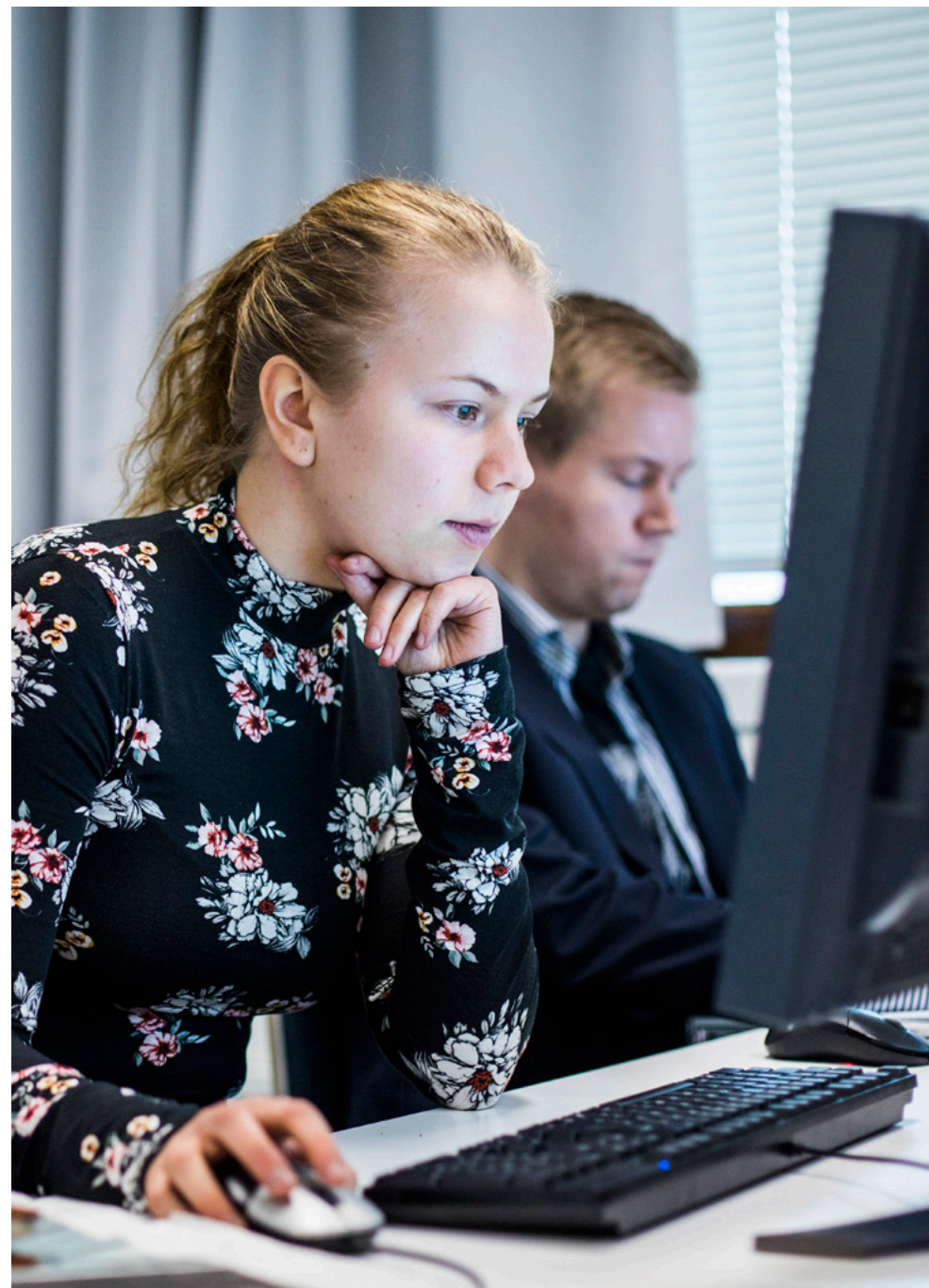
KESKUSTELUTTAMINEN

“Tein jutun “lainkuuliaisesta pedofiilista”, joka ei ole syylistynyt mihinkään rikokseen. Oletin, että sieltä tulee paljon kuraa niskaan, mutta yllättävästi jopa verkkokeskustelu oli asiallista. Jotain jutussa oli tehty oikein, kun keskustelu pysyi asiallisena alusta loppuun. Pedofiili osallistui itsekin keskusteluun rajatun ajan. Voiko se olla niin yksinkertaista, että me annettiin klausuuli, että kritiikki ja kyseenalaistaminen on sallittua, mutta keskustelijoiden on pysyttävä hyvän maun rajoissa ja että uhkailu, alatyöilyisyys ja ihmisarvon loukkaaminen on kiellettyä? Yksi asiallinen vastaus vihapostiin muuttaa heti loppukeskustelun sävyä.”

- Toimittaja, *Aamulehti*

Kannattaako verkkokomentointia lukea? Voiko verkkokeskustelusta saada sellaista, että sillä olisi arvoa sekä journalisteille että yleisölle? Mitä jutulle tapahtuu sen julkaisemisen jälkeen?

Journalistisella jutulla halutaan herättää keskustelua, mutta itse keskustelu jätetään usein elämään omaa elämäänsä, vaikka juuri jälkipuinneissa kohut ja konfliktit yleensä paisuvat. Lainvastaisuudet ja asiattomuudet toki siivotaan pois, mutta yleinen asenne tuntuu olevan, että niin toimittajat kuin yleisötkin ovat pettyneet kommenttipalstojen keskusteluihin eikä niihin haluta “soikeutua”. Reaktiona verkkokeskustelun ongelmiin useat uutismediat ovat sulkeneet kommentointimahdollisuuden omilta verkkosivuiltaan. Viimeaikainen keskustelu trollaamisesta

ja informaatiovaikuttamisesta on vahvistanut entisestään ajatusta, jonka mukaan verkkokeskustelut ovat enemmänkin ongelma kuin mahdollisuus kehittää journalistisia ja sitouttaa yleisöjä. Riskinä on, että tämä uupumus ja kokemus vuoropuhelun hankaluudesta koetaan yleisön näkökulmasta ylimielisyytenä tai mielipiteiden rajoittamisena.

Pidemmän päälle olisi tehokkaampaa ja arvokkaampaa edistää rakentavaa keskustelukulttuuria eikä vain nujertaa ei-toivottua keskustelua. Monet tahot ovatkin pyrkineet aktiivisesti kehittämään keskusteluja alustoillaan, sillä hyvä verkkokeskustelu vetää myös puoleensa. Yleisöt arvostavat jäsentynyttä keskustelua ja kommentoijat ovat uskollisia verkkosivustolla kävijöitä. Esimerkiksi erään Coral Projectin selvityksen mukaan aktiiviset amerikkalaiset verkkokeskustelijat kaipaivat muun muassa:

- monipuolisuutta kommentointiin,
- tulla haastetuksi, mutta eivät loukatuksi,
- kokea yhteisöllisyyttä ja vastavuoroisuutta,
- kokea itsensä hyödylliseksi ja huomioiduiksi,
- voida itse kontrolloida ja suodattaa kommentteja, sekä
- lisää selkeyttä ja yhteismitallisuutta sääntöihin.

Hyvin toimiva verkkoyhteisö voi siis olla arvokas resurssi niin journalistille kuin yleisölle, mutta vuorovaikutteinen ja laadukas verkkokeskustelu syntyy harvoin ilman siihen panostamista. Se vaatii huomion kiinnittämistä keskustelun herättelyn lisäksi keskustelun kannatteluun. Sovittelujournalismin näkökulmasta katsottuna verkkokeskustelun kannattelemine on oleellinen osa journalistista työtä, ja se ansaitsee saada ammatillista arvostusta.

Mitä verkkokeskusteluttamisella tavoitellaan?

Vuorovaikutteisen ja sovittävän yleisökeskustelun tavoitteena ei ole vain keskustelun määrän lisääminen, vaan näkemysten monimuotoisuuden esiin tuominen ja sen osoittaminen, että erimielisyys voi myös parantaa ja edistää keskustelua. Yleisön puheenvuoroja tulisi kohdella osallistuvassa mediaympäristössä aikaa vaativina panostuksina keskusteluun, ei vain kommentteina ja reaktioina. Moderointi ja verkkoläsnäolo voi olla paitsi asiattomuuksiin puuttumista, myös keskustelun edistämistä ja kannustavan palautteen antamista.

Toimitusten olisi hyödyllistä kirjata verkkokeskustelulle selkeät tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi. Mietittäviä kysymyksiä ovat ainakin:

- Minkälainen keskustelu kuuluu juuri tälle alustalle?
- Mitä keskustelulla tavoitellaan?
- Miksi yleisö haluaisi keskustella juuri tällä alustalla?
- Millaista osallistumista rohkaistaan?
- Miten ajatusten monenkirjavuuteen suhtaudutaan? Mitä se mahdollistaa, mille se on uhka?
- Miten sanomisen vastuuseen ohjataan? Voiko toimittaja esimerkiksi esittää vastakysymyksiä ja pyytää tarkentamaan, täsmentämään väitteitä?
- Kuinka tiivis kytkös uutisjuttujen ja keskustelun välillä halutaan pitää? Onko kommentointi ensisijaisesti vuorovaikutusta yleisön ja toimittajien välillä vai halutaanko tarjota areena kansalaiskeskustelulle?
- Millaista osallistumista keskusteluihin toimittajilta odotetaan? Kuinka aktiivisesti? Omalla nimellä?
- Miten reagoidaan henkilökohtaisiin hyökkäyksiin ja epäasialliseen puheeseen? Voiko pelkän poistamisen sijasta tehdä tiettäväksi, että myös nämä reaktiot huomioitu?

Olli Sulopuisto esittelee Suomen Lehdistön kolumnissaan erilaisia esimerkkejä verkkokeskustelun kehittämisestä. “Selvitä ensin, mitä lukijat kommenttipalstalta haluavat, ja mieti sitten, miten se saadaan aikaan”, hän summaa.

www.suomenlehdisto.fi/lisaa-hyotya-kommenteista/

Keinoja helpottaa vuorovaikutuksen lisäämistä

Jotta verkkokeskustelun kannattelemine voisi tulla osaksi toimituksellista työtä, sen tulisi olla mahdollista muun päivittäisen työn ohessa tai erityisenä ja selkeänä työtehtävänä. Verkkokeskustelun valvominen ja siihen osallistuminen näyttäytyy usein toisarvoisena tehtävänä tai lisätyönä, jolloin se myös tuntuu raskaalta. Jos vuorovaikutuksesta yleisön kanssa halutaan lisäarvoa journalistisille sisällöille, se on myös nähtävä osana toimittajan työtä ja sille on annettava arvoa ja tukea toimituksissa.

On erilaisia keinoja helpottaa toimittajien osallistumista verkkokeskusteluihin. Toimitukseen laadittavassa ohjeistuksessa voi antaa käytännöllisiä ohjeita siitä, miten keskusteluun voi osallistua. Ohjeistus voi sisältää vaikkapa valmiin kysymyslistan erilaisiin tilanteisiin.

Osallistumisen tason voi valita. Journalistinen verkkokeskusteluttaminen voi olla yksinkertaisesti kysymysten esittämistä, lisätiedon tarjoamista ja hyvistä kommentteista kiittämistä. Voi valita myös ohjaavamman moderoinnin, jolloin ollaan intensiivisemmin läsnä, pidetään keskustelua aiheessa, tehdään tiivistyksiä ja jopa sovitellaan konflikteja keskustelijoiden välillä. Läsnäoloa voi rajata yksittäisiin kommenttiketjuihin tai erityisen tärkeiksi koettuihin juttuihin. Myös keskusteluun osallistumisen aika voidaan rajata, jolloin toimittaja on läsnä keskustelussa vain tietyn aikaa ja järjestää silloin siihen ajan. Läsnäolosta, erityisaiheesta tai kommentoinnista poistumisesta on kuitenkin hyvä kertoa yleisölle aina erikseen.

Vastuuta verkkokeskusteluttamisesta voi myös jakaa organisaation sisällä. Keskusteluun voi osallistua muukin toimittaja kuin jutun kirjoittaja, jos yhteisesti sovitut toimintamallit ja ohjeet ovat olemassa. Kaikkeen ei tarvitse osata vastata, ja omaa roolia voi rajata sanomalla suoraan, että ei ole asian erityistuntija eikä jutun kirjoittaja. Usein yleisön kysymykset liittyvät kuitenkin yleisiin taustatietoihin tai toimituksellisiin käytäntöihin, joihin voi myös vastata yleisemmällä tasolla.

Kaikesta ei tietenkään tarvitse lähteä keskustelemaan. Keskustelun rajaaminen tapahtuu muistuttamalla, mistä nyt puhutaan ja mistä ei. Jos keskustelu uhkaa mennä henkilökohtaisuuksiin voi muistuttaa, että nyt puhutaan asioista eikä henkilöistä. Keskusteluttamisen kynnyistä madaltaa, kun muistetaan, että toimittajan ei tarvitse ratkaista konflikteja.

Teknologia asettaa raamit

Tekniikka on helpottanut moderointityötä ja kehitystä tapahtuu koko ajan. Hyvät tekniset työkalut ovat helppokäyttöisiä ja ne tukevat vuorovaikutteista moderointia. Yksinkertaisillakin teknisillä muutoksilla voi olla merkitystä, esimerkiksi erillinen ilmoitus saapuneesta viestistä vähentää sen todennäköisyyttä, että vasta pari päivää jutun julkaisun jälkeen saapunut viesti jää huomioimatta.

Toimituksissa onkin huolehdittava siitä, että myös toimittajat ovat perillä, miten heidän on käytännössä mahdollista osallistua keskusteluun (esim. oman profiilin luominen kommentointityökaluun) ja mitä alusta mahdollistaa, mitä taas rajoittaa.

Dialogisuutta tukevien teknisten työkalujen tulisi olla käyttäjille nopeita, helppoja ja miksei hauskojakin. Esimerkiksi tägääminen mahdollistaa sen, että keskustelija tietää, jos hänen kommenttiaan on kommentoitu tai hänelle on esitetty kysymys. Palautteen antamisessa voi myös hyödyntää vaikkapa kuvallisia kommentteja, esimerkiksi hyvästä kommentista kiittäviä “tarroja”.

Moderointirobotteja kehitetään hillitsemään häirintää ja trollausta verkossa sekä helpottamaan keskustelujen hallintaa. Esimerkiksi New York Times, Guardian, Economist ja Wikipedia testaavat Google Jigsawin kehittämää koneoppivaa Perspective-tökalua. Kokeiluissa tutkitaan, miten tietokone voi oppia tunnistamaan aiempien moderointipäätösten perusteella kielenkäytön sävyä ja konteksteja. Robotti nopeuttaa moderointityötä ja mahdollistaa esimerkiksi sen, että aiempaa useampi artikkeli voidaan avata kommentoinnille.

www.perspectiveapi.com/#/

Osa uutiskomentointiin osallistuvista ei lue koko juttua, jolloin keskustelu luisuu helposti sivuraiteille. Norjan yleisradioyhtiö NRK:n otti kokeiluun lukutestin: voidakseen kommentoida joitain artikkeleita tulee vastata kolmeen artikkeliä koskevaan monivalintakysymykseen. Jotkut lukijat näyttivät suhtautuvan testiin enemmän hauskana lukutaitopelinä kuin porttina kommenttiosioon, sillä testi on selvästi suositumpi kuin itse kommentointi. Lisäksi testi saattaa karsia pois sellaisia kommenttoijia, jotka eivät ole niin innokkaita ja joilla ei ole paljon aikaa. Toisaalta testi voi auttaa viilentämään kärkeäitä kommentaattoreita ja karsimaan pois kommentteja, jotka ovat vain heittoja.
nrkbeta.no/2017/08/10/with-a-quiz-to-comment-readers-test-their-article-comprehension

Kuunteleminen on vastuuttamista

Keskustelijan kannalta olennaista on, että omat kommentit tulevat huomioiduksi. Tavoitteena ei siten tulisi olla vain ääneen päästäminen tai kenenkään mielipiteiden vääräksi osoittaminen, vaan mielipiteen esittäjän kannustaminen muotoilemaan sanomansa selkeästi ja niin, että hän voi ottaa siitä vastuun. Tämä tapahtuu kuunteluttamalla mielipiteen esittäjää itsellä ja toisilla. Tämä voi tapahtua sellaisten kysymysten kautta, kuten “Oletko todella sitä mieltä?” tai “Ymmärsinkö oikein, että...?” Kun viesti kirkastuu, se voi tuoda oivalluksia viestin kirjoittajallekin ja alkuun aggressiivisen viestin sävy voi pehmentyä.

Toimittajaa tarvitaan myös keskustelun fokusointiin eli kertomaan, mistä nyt puhutaan ja mistä ei. Jokaiseen kommenttiin ei tarvitse reagoida erikseen. Esimerkiksi välitivistykset siitä, millaisia näkökulmia keskustelussa on noussut jo esiin sekä tyypillisimpien kommenttien esiin nostaminen tekevät kuuntelemista näkyväksi ja osoittavat, että näkökulmat on huomioitu. Samalla voi ohjata keskustelua pois vastakkainasettelusta ja kutsua esiin muunlaisia näkökulmia.

Vastavuoroisuuteen voidaan kannustaa peilaamalla mielipidettä muiden keskustelijoiden esittämiin mielipiteisiin ja osoittamalla yhteyksiä eri kommenttien välillä, kuten “Miksi arvelet, että toiset vastustavat?”; “Mitä mieltä olet siitä, kun X aiemmin totesi, että...” tai “Ymmärrätkö miten esittämäsi mielipide voi tulla tulkituksi?”

Letkautuksiin tarttuminen ja perustelujen vaatiminen karsii sarkastista puhetapaa ja kirkastaa esitettyä kritiikkiä. Heittoihin voi tarttua pyytämällä esimerkkejä, lähteitä tai muita tarkennuksia. Siteerausten ja linkkien sijaan voi pyytää kertomaan asian omin sanoin. Lähentymisen paikkoja voi tavoitella esimerkiksi kysymällä asiasta, josta keskustelemiseen jokainen pystyy osallistumaan omasta näkökulmastaan.

Asialliseen kommentointiin rohkaiseminen ja hyvien kommenttien korostaminen viestittävät muillekin kuin viestin kirjoittajalle, millaista keskustelua toivotaan. Hyvät keskustelutavat tarttuvat: kun säännöistä muistutetaan ja hyviä keskustelijoita palkitaan, usein keskustelijat itse alkavat ottaa vastuuta keskustelusta ja ryhtyä vaatimaan asiallisuutta toisiltaan.

Moderoinnin läpinäkyvyys

Keskustelun sääntöjen avulla voidaan kertoa, millaista keskusteluympäristöä halutaan rakentaa. Selkeät ja johdonmukaiset säännöt voivat helpottaa erimielisyyden ilmaisemista, kun ilmaisun rajat ovat tiedossa. Säännöt helpottavat myös keskustelun ylläpitäjän työtä, kun niihin voi tarpeen tullen viitata ja pyrkiä tätä kautta osoittamaan, että moderoinnin taustalla on toimituksen linjaus eikä yksittäisen moderaattorin harjoittama “poliittinen sensuuri”. Jokaista poistettua kommenttia ei ole moderoinnin läpinäkyvyyden nimissäkään järkevää lähteä perustelemaan, mutta julkaisematta jättämisen syitä voidaan silti kertoa.

Osallistuminen uutiskomentointiin on uusi rooli toimittajalle, eikä moni keskustelijakaan ole vielä tottunut siihen. On siksi hyvä olla valmistautunut selittämään rooliaan aina uudestaan. Kun ollaan ohjaamassa keskustelua, se kannattaa tehdä läpinäkyvästi ja kertoa, miksi toimittaja on paikalla. Joskus keskustelijoilla on myös epärealistisia käsityksiä siitä, mitä kaikkea toimittajan työhön kuuluu. Verkkokomentointi onkin oiva paikka avata toimituksellista työtä: miten juttuja tehdään ja millaisin toimituksellisin valinnoin. Se lisää luottamusta journalismiin. Tällaista sisältöä ja vuorovaikutusta keskustelijat myös arvostavat.

Moderointi hyväksytään ja sitä arvostetaan todennäköisemmin silloin, kun se on läpinäkyvää. New York Timesin verkkosivuilla lukija pääsee arvioimaan viiden tapauksen kautta, hyväksyisikö vai hylkäisikö kommentin. Tämän jälkeen lehti kertoo, miten moderaattori olisi toiminut ja miksi. Testi osoittaa lukijalle, etteivät moderointipäätökset ole aina helppoja.

www.nytimes.com/interactive/2016/09/20/insider/approve-or-reject-moderation-quiz.html

Yle perusti vuorovaikutuspäällikön tehtävän vahvistamaan yhtiön ja yleisön välistä dialogia. Tehtävään valitun Sami Koiviston tehtävänä on edistää Ylen toiminnan läpinäkyvyyttä muun muassa avaamalla journalististen ratkaisujen taustoja yleisölle. Lisäksi hän huolehtii siitä, että yleisöpalaute käsitellään yhtiössä laajasti ja rakentavasti.

yle.fi/uutiset/3-9909197

Tilaa myös tunteille

Verkkokeskustelun ominaispiirteet tulisi tunnistaa paremmin ja kehittää uutispohjaisia keskusteluja niitä hyödyntäen. Journalistisesta näkökulmasta argumentaatiolta saatetaan odottaa loogisuutta, rationaalisuutta ja dialogisuutta, mutta nämä eivät ole kovin luonteenomaisia piirteitä verkkokeskusteluille. Verkkoympäristössä mielipiteiden konfliktit ja emotionaaliset reaktiot voivat olla kutsu vuorovaikutukseen, eikä niistä tulisi pyrkiä kokonaan eroon. Olisikin syytä kenties määritellä uudelleen, mitä laadukas keskustelu verkkoympäristössä tarkoittaa. Ironialle ja sarkasmille on hyvä olla tilaa, eikä hyvää pointtia tarvitse hylätä vain huonon muotoilun takia, vaan voi pyytää muotoilemaan toisin. Moderointilinjausten pohtiminen voi vähentää tarvetta poistaa sisältöä varmuuden vuoksi. Samalla pienenee riski, että hyvä kommentointi menetetään pesuveden mukana.

Erilaisten mielipiteiden arvostamisen lisäksi keskustelualustan tulisi henkiä turvallisuuksi, joka takaa sen, että erimielisyyttä ja epävarmuutta uskalletaan ilmaista. Turvallinen keskusteluympäristö syntyy sillä, että henkilökohtaisia hyökkäyksiä ei sallita ja asiattomuuksiin puututaan. Turvallisuuksi tukee myös läsnäolo, tieto siitä, että joku lukee kommentteja ja on tarvittaessa valmis puuttumaan tilanteeseen ja ohjaamaan keskustelua takaisin raiteilleen. Kommenttoijien luottamus syntyy siis suhteessa koko keskusteluyhteisöön, ei suhteessa toisiin keskustelijoihin.

Sovittelevan keskusteluttamisen ensimetrejä Aamulehdessä

Aamulehden uutistoimittaja Jaana Kerola halusi kehittää toimittajan läsnäoloa uutiskomentoinnissa ja kysyi lehden lukijoilta, mitä he ajattelevat verkkokeskustelujen ohjaamisesta. Hän haastatteli uutiskomentoinnissa aktiivisia keskustelijoita ja koosti niiden pohjalta jutun, jossa kutsuttiin lukijoita kertomaan oman vinkkinsä verkkokeskusteluihin. Juttu julkaistiin lyhennettynä myös lehden painetussa versiossa. Näin lukijoillekin tehtiin näkyväksi, että keskustelua ollaan kehittämässä.

Haastatteluiden ja viestien pohjalta ilmeni, että lukijat pitivät toimittajan läsnäoloa hyvänä asiana, sitä jopa kaivattiin. Kerola piti tärkeänä, että toimittaja kommentoi omalla nimellään, sillä se lisää luotettavuutta. Hänelle luotiin keskustelualustalle oma profiili, jotta toimittajan kommentit erottuisivat ja hänen oli teknisesti mahdollista kommentoida suoraan jokaisen kommentin perään. Journalistisella sivustolla käytävän keskustelun arvo voikin olla se, että siellä pystytään tuottamaan luotettavaa keskustelua, josta voi pikkuhiljaa rakentua myös oma brändinsä.

Koska toimittajan aika on rajallinen, mutta juttujen alla oleva kommentointi on *Aamulehdessä* auki jatkuvasti, oli tärkeää ilmoittaa lukijoille missä keskustelussa toimittaja on milloinkin mukana ja mihin aikaan.

Kokeilujen perusteella kommentteista kiittäminen ja jatkokysymykset ovat tärkeitä keskustelun kannattelemisessa. Keskustelun pitäminen asialinjalla voi vaatia artikkelissa jo olevan – tai sieltä puuttuvan – asian toistelu. Kaikki kommentoijat eivät lue juttua, jonka alla kommentointi käydään. Keskusteluttamisen toimituksellisten mallien kehittäminen jatkuu *Aamulehdessä* edelleen sitä mukaa, kun kokemusta läsnäolosta karttuu.

"Kyllä minun pitää sanoa mielipiteeni omalla nimelläni" – Kerro omat vinkkisi nettikeskusteluun

KOTIMAA 20.01. 07.02 Päivitetty 11.17

Heidi Hänninen ja Seppo Virtanen keskustelevat ahkerasti netissä muiden ihmisten kanssa.

Jaana Kerola
Aamulehti

Aamulehden lukijapaneeliin kuuluva **Heidi Hänninen** sanoo nauravansa sille, että me aikuiset olimme ja olemme niin huolissamme siitä, miten lapset pärjäävät sosiaalisessa mediassa.

- Miten me aikuiset pärjäämme siellä? Ihan oikeasti, hän huudahtaa.

Hänninen vastasi juuri aikuisten nettikäytöksen vuoksi pyyntöön osallistua pohtimaan nettikeskustelujen laatua ja keskustelun ohjaamista sekä sovittelua.

Svenska Ylen esimerkki kertoo, että aktiivinen verkkoläsnäolo on koulutettavaa

Svenska Ylen toimittaja Pia Santonen kollegoineen toteutti Yle Västnylandin toimituksessa kokeiluja, joissa sovitteluvoimaa hyödynnettiin verkkokeskustelutamisessa. Yle Västnylandin verkkosivuilla kaikki jutut ovat lähtökohtaisesti auki kommentoinnille ja kontaktia yleisöön halutaan vaalia myös verkkokeskustelujen kautta. Moni toimittaja kuitenkin kokee osallistumisen hankalaksi, joten heille haluttiin viestittää etenkin näin kehittämistyön alkuvaiheessa, että osallistuminen ei ole vaikeaa. Tavoitteena oli löytää toimitukseen malleja, joilla madaltaa toimittajan kynnystä osallistua keskusteluun ja tehdä keskustelutamisesta osa toimituksen rutiineja. Toinen tavoite oli lisätä keskustelun laadun ohella aktiivisten keskustelijoiden määrää.

Kokeilu sai Santosen ja hänen esimiehensä, Svenska Ylen verkkopäällikön Mattias Erkkilän, pohtimaan erityisesti sitä, mitä journalistit ja yleisö haluavat verkkokeskusteluilta. Keskustelijoille voi olla tärkeää viihtyminen, tiedon jakaminen, huolista ja tarpeista kertominen sekä yhteisyys, mutta nämä toiveet eivät aina kohtaa sitä, mitä journalistit kaipaavat verkkokommentoinnilta.

Keskusteluttamiskokeilujen tulokset olivat rohkaisevia. Utiskommentoinnissa onnistuttiin synnyttämään hyvää keskustelua, ja Mattias Erkkilän kokoaman käyttäjädatan perusteella aktiivisesti kommentoitujen artikkelien keskimääräinen lukuaika lisääntyi huomattavasti: keskusteluttaminen siis tuottaa jutuille lisää käyttöikää. Kokeilujen perusteella jo pienelläkin läsnäolopanosella on vaikutusta.

Keskustelijoita myös kiinnosti toimittajan läsnäolo. Toimittaja ajautui usein metakeskusteluun siitä, miksi hän osallistuu keskusteluun. Jotkut suhtautuivat toimittajan mukanaoloon epäluuloisesti, mutta enimmäkseen se sai kiitosta. Kun toimittaja oli näkyvästi läsnä ja otti ohjaavan roolin, osa keskustelijoista asettui tukemaan häntä, esimerkiksi toistamaan keskustelun sääntöjä tai vaatimaan vastausta toimittajan esittämään kysymykseen.

Verkkokeskusteluttamisen kehitystyö jatkuu Yle Västnylandissa edelleen. Pia Santosen mukaan kokeilujen aikana hänelle selvisi ainakin se, että aktiivinen verkkoläsnäolo voi olla myös toimittajalle koulutettavaa ja innostavaa.

VÄSTNYLAND

INRIKES

UTRIKES

SPORT

KULTUR

HUVUDSTADSREGIONEN

Högre risk för epidemier i Raseborg - vart tionde barn utan MPR-vaccin

©PUBLICERAD 09.02.2017 - 06:09. UPPDATERAD 09.02.2017 - 16:33

DELA: 211

Vaccinationstäckningen är låg i Raseborg. Bild: Lehtikuva/Vesa Moilanen

MINNA ALMARK, VÄSTNYLAND

Det finns ett visst motstånd mot MPR-vaccinet i Västnyland. I Raseborg är vaccinationstäckningen för MPR-vaccinet bland det lägsta i Finland bland småbarn. I Ingå är det främst lite äldre barn som inte har fått vaccinet.

I december var det nära att en mässlingsepidemi hade brutit ut i Raseborg. Totalt tre fall av mässling uppdagades och staden uppmanade folk att låta vaccinera sig.

- Jag blev ordentligt uppskrämd eftersom mässling smittar så oerhört lätt. En person fick infektionen bara genom att andas samma luft i en byggnad som den mässlingssjuka hade vistats i tidigare, säger Raseborgs chefsläkare Sofia Maleike-Ruohola.

Muistilista verkkokeskustelun kehittämiseen

- Millaista verkkokeskustelua tavoitellaan? Mitä hyötyä siitä on toimitukselle? Entä yleisölle?
- Jos halutaan hyötyjä, verkkokeskusteluttamiseen pitää panostaa: keskusteluun osallistuminen on ajateltava osana toimituksellista prosessia ja työaika, ei lisätyönä, johon ei kuitenkaan ehdi tarttua
- Menetelmiä ja teknologioita on jo olemassa paljon. Millaisia ratkaisuja voitaisiin ottaa käyttöön ja muokata omaan arkeen sopivaksi?
- Toimittajat kaipaavat rohkaisua: keskusteluun osallistuminen ei ole monimutkaista, vaan osa journalistisen prosessin läpinäkyvyyttä
- Keskustelijat haluavat tulla kuunnelluiksi. Tätä voi osoittaa monin tavoin – myös kiittämällä ja kannustamalla!
- Verkkoyhteisöjen keskustelukulttuureissa on erityispiirteitä, jotka on syytä tunnistaa ja ottaa avoimesti huomioon keskustelua suunniteltaessa. Esimerkiksi tunteiden ilmaisulle on varattava tilaa – ja asetettava rajat.

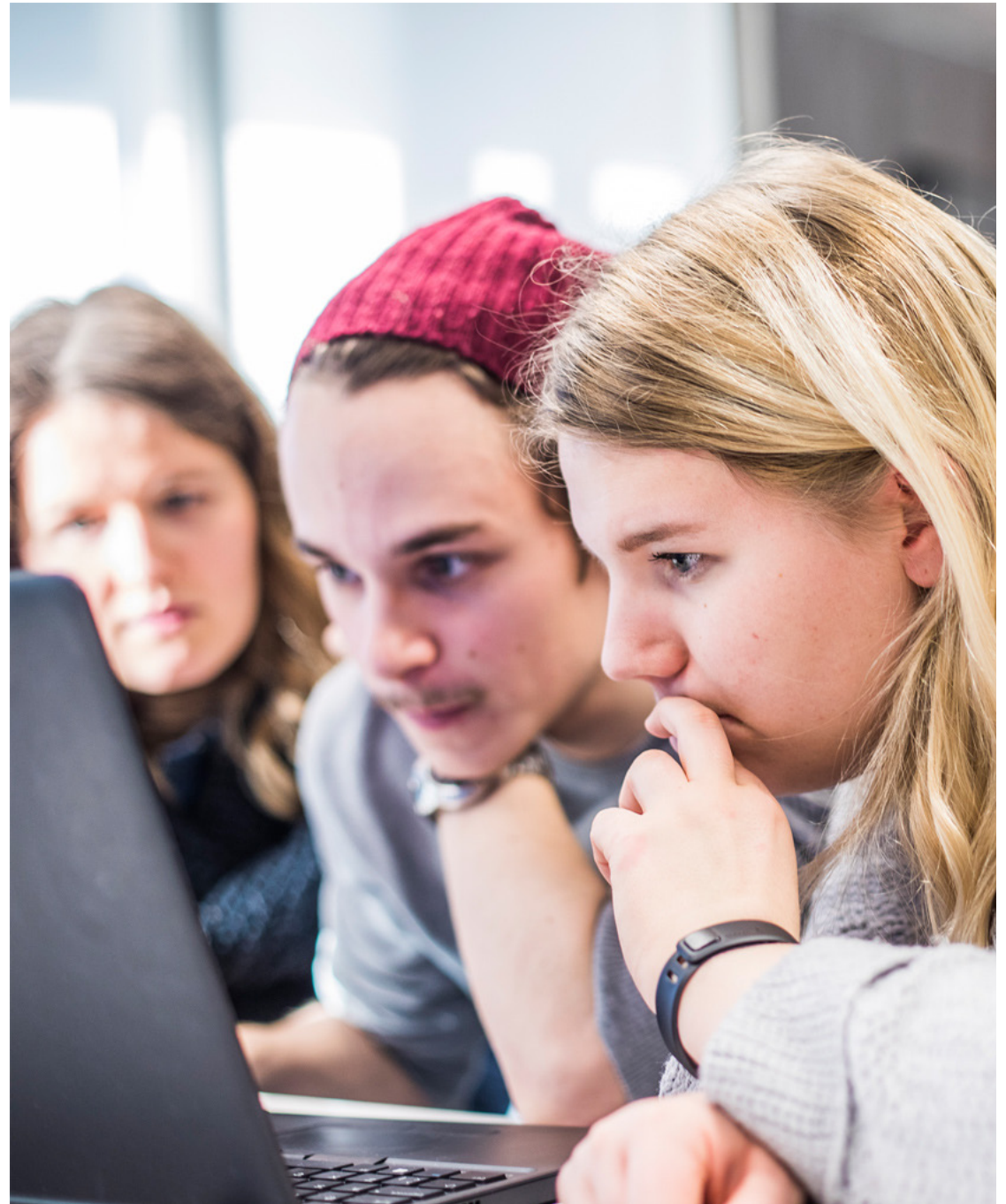
KIINNOSTAVUUS

“Sovittelujournalismin ei tarvitse ratkaista kiistaa, mutta lukijat ovat valmiita maksamaan jutuista, jotka lisäävät heidän ymmärrystään asiasta. Parhaimmillaan keskustelu muuttuu hedelmällisemmäksi ja jopa sovinnollisemmaksi.”

-Toimittaja, *Aamulehti*

Monet mediataloissa työskentelevät toteavat, että ajatus sovitteluvuudesta konfliktien kärjistämisen sijaan kuulostaa kyllä periaatteessa kannatettavalta, mutta entäpä ne taloudelliset realiteetit – onko moniäänisyydestä ja dialogista myyntivaltiksi? Yleinen käsitys tuntuu olevan, että journalismissa yksinkertaistavat vastakkainasettelut korostuvat, koska niistä yleisö tykkää. Kun lööppiin tai nettiotsikkoon saadaan mehevä riita, yleisömittarit näyttävät moninkertaisia lukuja maltillisiin “tästä on kyse” -juttuihin verrattuna. Jo vanhat kliseet uutiskriteereistä sen kertovat: “If it bleeds, it leads” ja “good news is no news”.

Mutta onko käsitys verenhimoisesta yleisöstä turhankin kyyninen ja pinnallinen? Erilaiset mediankäyttötutkimukset ja asennekyselyt osoittavat, että juuri sensaatiohakuisuus ja lööppi- ja klikkiotsikointi herättävät närää useimmissa yleisöryhmissä. Kun kysytään ihmisten käsityksiä median ja journalismin laadusta, kohuilla ratsastava ja yksinkertaistava uutisoinnin tapa nostetaan toistuvasti esiin merkinä huonosta journalismista. Laadukkaaksi puolestaan kehutaan journalismia, jossa näkyy toimittajan paneutuminen ja asiantuntijuus, aiheen monipuolinen ymmärrys. Esimerkiksi *Helsingin Sanomien* analytiikan mukaan huolella ja paneutuen tehtyjä juttuja luetaan paljon ja kauan.

Kolmen lajin kiinnostusta

Erään laajan yleisötutkimuksen mukaan ihmiset kiinnostuvat journalismista ainakin kolmella eri tavalla. Journalismi kiinnostaa, koska se tarjoaa (a) ihmettelyn aiheita, (b) ajankohtaisten ja poliittisten aiheiden käsittelyä ja (c) apua ymmärtää syvempiä arvokysymyksiä. Oleellinen havainto tutkimuksessa oli se, että harva kiinnostui jutuista vain yhden kategorian syiden perusteella. Se, että ihminen klikkaa kohujuttua, ei siis tarkoita sitä, ettei hän kaipaisi lainkaan muunlaisia juttuja. Ihmettely ja ajankohtaisuus ovat yleisön mukaan medially melko hyvässä hoidossa, mutta arvokysymysten kanssa on toisin.

Klikkimittareiden äärellä voidaan tietenkin esittää, että tässäkin asiassa yleisön arvostukset vaikuttavat poikkeavan käytännön kulutustottumuksista. Mutta kyse on myös siitä, *millaista* yleisön toimintaa mitataan ja arvostetaan. Pelkkä raflaavaan uutiseen tarttuminen ei vielä kerro siitä, millaisella asenteella juttua luetaan tai millaisia ajatuksia se herättää itse aiheita tai kyseistä mediaa kohtaan. Jos muhkean klikkisaaliin kerännyt kohujuttu vahvistaa käsitystä “roskamediaista” ja saa lukijat lopettamaan tilauksiaan, onko se menestyksekkäs juttu?

Kaikkien juttujen ei tietenkään tarvitse olla sovitteluvia, taustoittavia ja **moninäkökulmaisia**. Räväköitä ja viihdyttäviä juttuja tarvitaan. Sovittelujournalismi voi kuitenkin auttaa rakentamaan kivijalkaa, jonka varassa myös konflikteja voidaan käsitellä monin tavoin. Etenkin pitkäkestoissa kiistoissa tarvitaan kokoavia “tämä on kyse” tai “näin tähän on tultu” -juttuja, ja niiden tekemisessä sovittelun näkökulma on hyödyksi. Nämä eivät siis välttämättä ole nopeita klikkimagneetteja, mutta niiden olemassaolo voi silti olla niin lukijoille kuin lehdelle tärkeää: ne vahvistavat luottamusta ja kertovat kyseisen median asiantuntemuksesta.

Luutuneisiin asetelmiin uutta kulmaa

Usein provokatiivista lähestymistapaa perustellaan sillä, että “asiasta haluttiin herättää keskustelua”. Sovittelujournalismin näkökulmasta oleellisempaa on kuitenkin, millaista syntyvä keskustelu on, mitä se mahdollistaa ja millaisia negatiivisia seurauksia voidaan välttää. Tuttujen asetelmien toistaminen ja vastakkaisiin poteroihin houkutteleva voi tuottaa vilkasta keskustelua, mutta samalla tuo keskustelu tuppaa olemaan varsin ennalta-arvattavaa ja myös karkaamaan helposti itse asiasta.

Sovittelevuus voikin tuottaa luutuneisiin aiheisiin kiinnostavia asetelmia ja avata tuoreita uutiskärkiä. Esimerkiksi tutujen kiistakumppaneiden sijasta voidaan lähestyä aihetta yhteisen huolenaiheen näkökulmasta (vrt. potilaan näkökulman korostaminen lääketieteen ja täydentävien hoitojen välisen kiistan sijasta tai osapuolten hämmennyksen ja epävarmuuden kautta. Yllättävä näkökulma kiinnostaa myös lukijaa, vaikka ei välttämättä saakaan tätä raivon partaalle.

Journalismin herättämästä keskustelusta huolehtiminen myös jatkaa uutisen elinkaarta. Yle Västnyland toteutti sarjan kokeiluja, joissa sovitteluvuutta sovellettiin verkkokeskusteluttamisessa. Kokeiluja koskeva statistiikka osoitti selvästi, että asiallisen keskustelun pyörittäminen lisäsi sekä uutisen lukukertoja että uutisen parissa vietettyä aikaa. Merkittävää oli, että kokeilujuttuja luettiin ja kommentoitiin ahkerasti viikkojen ajan.

Voisiko siis olla, että sovitteleva ote tuottaa paitsi laadukkaampaa journalismia, myös tyytyväisemmän ja sitoutuneemman yleisön? Rakentavan ja ratkaisukeskeisen journalismin puolesta puhujat eri puolilla maailmaa toistavat tätä viestiä. Akateemista yleisötutkimusta aiheesta on vasta vähän, mutta erityisesti psykologista näkökulmaa korostavissa tutkimuksissa rakentavan näkökulman on todettu vähentävän uutisten tuottamaa ahdistusta ja toivottomuuden tunnetta. Useita esimerkkejä ratkaisukeskeisten juttutyyppeiden suosioista toki löytyy, esimerkiksi New York Timesin “Fixes”, Huffington Postin “Good News” tai Yleisradion Hoivakoti kuntoon -dokumenttisarja. Rakentavan journalismin sanansaattaja Constructive Institute listaa myös kotisivuillaan hyviä esimerkkejä.

“Tästä on kyse Tampereen kuumimmassa kiistassa”

Aamulehden toimittaja Tatu Airo oli jo pitkään seurannut Tampereen kaavoitusasioita ja kunnallispolitiikkaa ja kirjoittanut aiheesta lukuisia juttuja. Kun keväällä 2017 Eteläpuiston alueen kaavoittamisesta ja rakentamisesta alettiin käydä kiivasta ja poteroitunutta keskustelua, Airo päätti lähestyä aihetta sovitte-lujournalismin idea mielessään. Hän halusi kirjoittaa taustoittavan jutun, jonka tehtävä oli avata kaavoituskiistaa kokonaisvaltaisesti ja kiisteleviä näkökulmia selkiyttäen.

Yhteistä maaperää tai kompromisseja ei siis edes lähdetty tavoittelemaan, vaan tavoitteena oli selittää lukijoille eri osapuolten argumentit ja kartoittaa esitettyjä vaihtoehtoja. Ymmärryksen lisäämisen ohella tällaisen perusteellisen jutun haluttiin toimivan kokoavana taustajuttuna, johon voi viitata myöhemmissä jutuissa.

Alkujaan tarkoitus oli myös, että Airo olisi jutun julkaisun aikaan osallistunut aktiivisesti jutun herättämään verkkokeskusteluun. Näin *Aamulehti* olisi ottanut puheenjohtajan roolia Eteläpuistoa koskevassa kansalaiskeskustelussa. Julkaisu-aikataulujen muutoksista johtuen tästä jouduttiin luopumaan, mutta verkkokeskustelusta tehtiin kuitenkin koontijuttu, joka toi esiin lukijoiden erilaisia mielipiteitä kiistan suhteen. Tällä haluttiin korostaa, että myös kaupunkilaisten ääniä kuunneltiin aihetta koskevassa julkisuudessa.

Tästä on kyse Tampereen kuumimmassa kiistassa - avasimme Eteläpuiston tapauksen

Tampere haluaisi, että Eteläpuiston alueelle rakennettaisiin asuntoja 2800 ihmiselle. Hanke vastaisi asuntojen kysyntään, piristäisi keskustan palvelutarjontaa ja voisi tuoda veronmaksajille kymmenien miljoonien eurojen tuotot. Nykyisestä puistosta jouduttaisiin kuitenkin luopumaan. Haastattelimme kiistanalaisen kaavan laatijaa, vastustajaa ja kannattajaa. Kerromme, mistä on kyse ja mitä tapahtuu seuraavaksi.

KOTIMAA 21.05. 08.00 Päivitetty 08.37

Tampereen Eteläpuisto voisi näyttää tältä.

Tatu Airo
Aamulehti

Tampereen Eteläpuistossa on aurinkoisena kevätpäivänä tilaa hengittää. Kaksi naista nauttii auringosta ja Pyhäjärven aaltojen liplatuksesta rantaan rakennetulla laiturilla. Äiti työntää lastenvaunuja koivukujalla, ja vanha mies ulkoiluttaa koiraansa **Fabian Klingendahlin** patsaan tuijottaessa.

Esimerkki

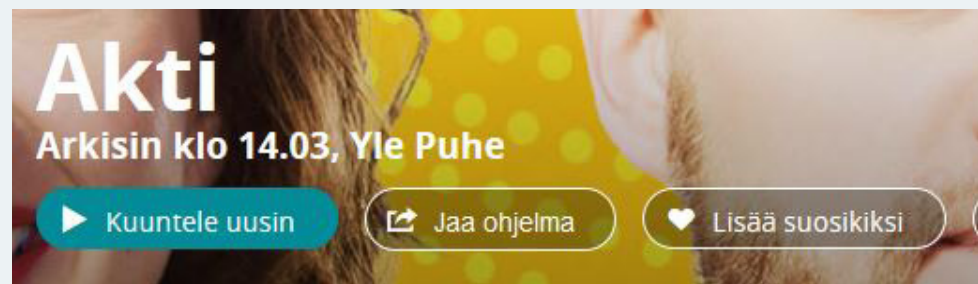
Akti-radiokeskusteluun imua sovitteluudesta

Kun radiokanava Yle Puheella kehiteltiin uutta ohjelmistoa, ajatus suorasta puhelinohjelmasta alkoi suunnittelijoista tuntua kuumentuneen verkkokeskustelun aikakaudella erikoisen tuoreelta. Mitä tapahtuisi, jos linjat avattaisiin suoralle mutta rakentavalle keskustelulle? Akti-nimen saanut ohjelma päätettiin toteuttaa ja lähettää suorana arkipäivisin klo 14-15.

Aktin tavoitteeksi tuottaja Heidi Laaksonen listasi asiallisen ja ratkaisukeksisen kansalaiskeskustelun foorumin tarjoamisen sekä kuulijoita kiinnostavan, viihdyttävän ja informatiivisen radiosisällön tekemisen. Ohjelman puffiteksti muotoiltiin vetäväksi: "Päivän kuumin puheenaihe käsittelyssä. Onko kaikilla muilla aina väärä mielipide? Onko maailma mustavalkoinen? Onko asiallinen kansalaiskeskustelu mahdollista? Totuus on teillä." Juontajia ohjeistettiin tekemään soittajille kysymyksiä sovittävän vuorovaikutuksen periaattein. Olenaisoin ohje oli, että kaikkia kuunnellaan mutta trollausta ei hyväksytä.

Aktissa käsiteltyjä aiheita ovat olleet esimerkiksi melu, seksismi, yksinäisyys, Trump, doping, seksuaalivähemmistöjen syrjintä ja kansalaiskeskustelun tarpeellisuus. Laaksonen mukaan alkutaipaleen koskettavimmat aiheet olivat koulukiusaaminen, työpaikkakiusaaminen ja eutanasia. Yllättävänä hän piti esimerkiksi sitä, että susista ja Natosta keskusteltiin asiallisesti, vaikka mielipiteet olivat hyvinkin vastakkaisia.

Erään Twitter-palautteen mukaan radio toimii hyvin kansalaiskeskustelun alustana: "Nyt alkaa taas #Akti – ehkä freesein radio-ohjelmakonsepti aikoihin. Vaikeaa keksiä parempaa platformia kansalaiskeskustelulle."

Päivän kuumin puheenaihe käsittelyssä. Onko kaikilla muilla aina väärä mieli

JAKSOT

Mihin sinä uskot?

56 min eilen 15.10

Ihmisten käsitykset uskonnollisuudesta ja henkisyydestä ovat muuttuneet maallistumisen, yksilökeskeisyyden ja globalisaation myötä. Yhä useampi suomalainen kokee kirkon vieraaksi ja hakee vastauksia uushenkisyydestä. Vetoavatko jooga ja mindfulness iltarukousta enemmän?

Mihin sinä uskot?

Onko kaikilla muilla aina väärä mielipide? Onko maailma mustavalko kansalaiskeskustelu mahdollista? Totuus on teillä.

Nyt saa sanoa. Puhelinnumero 020 690 001 / Twitter #akti / Whats/

Akti ma-pe klo 14-15. Toimittajina Samppa Korhonen ja Tiina Lundt

Voiko maailman pelastaa?

56 min 2 päivää sitten

Uusavuttomuus

57 min 5 päivää sitten

KIIRE

“Pitäisi kyseenalaistaa onko se uutisarvoista, että joku suuttuu, etenkin jos se on jo kerrottu viidessä mediassa. Voihan sen todeta ingressissä, mutta sitten voitaisiin mennä eteenpäin. Onkohan se joku ikivanha journalistinen rutiini, että tuohtumus on uutinen?”

- Opiskelija ja toimittaja, Tampereen yliopisto

Istuuko sovittelujournalismi lainkaan kiireiseen arkityöhön ja nopeiden kohujen maailmaan? Tässä käsikirjassa esitettyjä ajatuksia voi hyvin hyödyntää vain osittain tai ajoittain. Sovittelujournalismi ei ole ideologia, joka pitäisi nielaista kokonaisuena tai jonka oikeanlaiseen toteuttamiseen tarvitsisi käydä läpi toisiaan loogisesti seuraavia askelmia. Lopulta kyse on vain hyvin tehdystä journalismista! Paljon voi saada aikaan sillä, että muistaa sovittävän otteen jonkin työvaiheen kohdalla – kiireisenkin työajan voi suunnata tietoisesti toisin.

Tunnista herkäät aiheet

Konfliktiherkkiä aiheita voi oppia tunnistamaan. Sovittellevaa otetta kaipaavan aiheen huomaa esimerkiksi siitä, että jutut aiheesta ovat toistaneet samaa kaavaa, haastatteluista kieltäydytään, jostakin sanasta tulee kiistakapula tai aiheesta keskusteleminen tuntuu vaikealta jopa kahvipöydässä. Erityisesti seuraavien teemojen osuessa kohdalle kannattaa pysähtyä:

- rakentaminen ja kaavoittaminen
- uskonnot ja elämäntavot
- tasa-arvo ja vähemmistöt
- maahanmuutto ja monikulttuurisuus
- terveys ja sairaudet
- ruokavaliot ja terveellisyys
- luonto ja metsästy

- energiakysymykset ja asuminen
- paikallispolitiikka ja kuntaliitokset

Valitse avaava näkökulma

- Kirkastava näkökulma: Kuohunnasta kertomisen sijaan voi selkiyttää, mistä kiistassa on kyse. Tällöin ehkä hävitään nopeuskilpailu, mutta voitetaan uutiskilpailu.
- Skaalaava näkökulma: Monet jumittavat kiistat ovat niin suuria ja periaatteellisia, ettei niihin ole löydettävissä oikeita tai vääriä ratkaisuja, korkeintaan hyviä tai huonoja. Mittasuhteet voi ottaa jutun näkökulmaksi.
- Muutosta kuvaava näkökulma: Miten nykytilanteeseen on tultu? Ihmisten ajattelussa tapahtuneet muutokset ovat aina kiinnostavia.
- Ratkaisukeskeinen näkökulma: Ratkaisusta kertominen voi vähentää ahdistuneisuutta ja vastakkainasettelua. On silti tärkeää huomioida, kenellä on todellista päätösvaltaa asiassa. Myös ratkaisujen seurauksia eri tahoille on syytä punnita.

Älä ääripäistä

- Otsikointi: Leimaako tai kärjistääkö otsikko tarpeettomasti?
- Juttumallit: Onko kyseessä todella kahden tahon köyden veto vai sittenkin rinnakkaiset tai sisäkkäiset konfliktit?
- Sanavalinnat ja sitaattit: Kenen termejä käytetään ja saako suorissa lainauksissa tehdä liian löysiä väitteitä?
- Kuvailu: Kerrotaanko, mitä joku on, vaikka voisi myös kertoa, miten hän toimii?
- Visuaalisuus: Rakentaako kuvitus perusteettomia mielikuvia?
- Faktantarkistus: Pitääkö mehevä väite paikkansa?

Laita liikkeelle keskusteluja, joita haluat myös jatkaa

- Jos toimituksessa tunnistetaan räjähdysherkkä aihe etukäteen, kannattaa verkkokeskustelun moderoimiseen ja toimituksen aktiiviseen läsnäoloon panostaa.
- Sovittellevaa otetta voi käyttää keskusteluttamisessa, vaikka itse juttu ei olisikaan tehty erityisen sovittellevasti.
- Jatkojutut kannattaa tehdä herkän kuuntelemisen perusteella – ei pelkästään siitä, että aihe “herätti paljon keskustelua”. Mikä hämmensi, mitkä kysymykset jäivät ilmaan, miten aiheesta muualla keskustellaan?

- Yleisölle voi antaa selkeitä vastauksia myös sille, miksi jotakin asiaa ei juuri nyt käsitellä.
- Erilaisia palautteenantomahdollisuuksia erityyppisten juttujen ohteen: joskus verkkopalaute tai sähköposti toimii parhaiten, joskus voi olla paikallaan järjestää keskustelutilaisuus tai kutsua koolle lukijapaneeli.
Toimituksen omassa palautteessa juttuja voi arvioida sovittelujournalismin kolmen periaatteen läpi: (1) selkiytykö jännite, (2) kuunneltiinko kaikkia tarpeeksi tarkkaan, ja (3) rakensiko juttu luottamusta siihen, että aiheesta voi käydä yhteistä keskustelua?

Nettimyrskyt ja someraivo nousevat ja laantuvat nopeasti. Ongelma on, jos kohujen ja myllytyksen seurauksena niiden taustalla olevista aiheista ei jakseta enää välittää. Sovittelujournalismi-blogin tekstissä "Pojat vastaan tytöt – kielletty!" puretaan erään kohun anatomiaa.

sovittelujournalismi.wordpress.com/2016/10/19/pojat-vastaan-tytot-kielletty/

Kohut, niistä kirjoittaminen tai jopa niiden luominen ovat osa nykyistä medialogiikkaa. Vihreän Langan Sammeli Heikkinen peräänkuuluttaa journalismia, joka ei keskittyisi vain "herättämään keskustelua" vaan myös ajattelua.

www.vihrealanka.fi/blogi-toim-huom/ylen-ohjeet-keskustelun-herattamiseen

Kun kohu osuu kohdalle, ota aikalisä

- Priorisoi: Tarvitseeko edustamasi median lähteä kokuun lainkaan mukaan? Tarvitseeko aihe käsitellä heti, vai voiko se odottaa edes huomiseen?
- Jos teet jutun heti, keskity täyttämään aukkopaikkoja: Kuuntele niitä, joita muut eivät vielä ole kuulleet.
- Jos teet jutun myöhemmin, etsi aihe kohun takaa: Miksi tämä keskustelu kohahti? Voit purkaa tapausta osiin ja eritellä sen eri keskustelulinjoja, avata motiiveja.
- Mikä oli mediajulkisuuden rooli kohun syntymisessä? Tunnista myös omat asenteesi!
- Otsikoi avaavasti: vältä keskittymästä kohun osapuoliin, keskity tapahtuneeseen, seurauksiin tai ratkaisuihin.
- Jatka aihetta tulkiten: Mitä aihe kertoo yhteiskunnasta/ paikkakunnasta/yhteisöstä, jossa elämme? Ketkä kohisivat, entä keitä kohun seuraukset koskevat?
- Avaa polkuja: Mitä kohusta seurasi? Mitä asialle voisi tehdä jatkossa?

KIRJOITTAJAT

Sovittelujournalismin käsikirja perustuu Koneen Säätiön rahoittamaan hankkeeseen (2016–2018), joka toteutettiin Tampereen yliopistossa, Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus Cometissa. Lähes kaikki käsikirjassa esiteltävät juttuesimerkit on toteutettu hankkeen aikana järjestetyissä sovittelujournalismin työpajoissa, joihin osallistui yhteensä 49 toimittajaa neljällä eri paikkakunnalla.

Mikko Hautakangas

Tutkija Mikko Hautakangas toimi Sovittelujournalismi-hankkeessa tutkijana ja oli päävastuussa työpajojen vetämisestä. Hautakangas on aiemmin tutkinut osallistavan mediakulttuurin ilmiötä, yleisön ja tuotannon vuorovaikutusta ja erilaisia verkkoyhteisöjä. Hän on toiminut myös opettajana ja vetänyt erilaisia täydennyskoulutuksia sekä Tampereen että Lapin yliopistossa.

Laura Ahva

Yliopistotutkija Laura Ahva on kansalaisjournalismin ja yleisöosallistumisen asiantuntija. Hänellä on vankka kokemus myös erilaisten toimitusten kanssa toteutetuista täydennyskoulutus- ja kehityshankkeista sekä kansainvälisestä journalismin tutkimuksesta. Hän toimi Sovittelujournalismi-hankkeen vetäjänä.

Paula Haara

Tutkija Paula Haara on tutkinut useissa hankkeissa muun muassa aggressiivista verkkokeskustelua, maahanmuuttokeskustelua ja journalistista verkkomoderointia. Sovittelujournalismi-hankkeessa hän toimi tutkijana ja tutkimusapulaisena vastuualueenaan erityisesti verkkokeskustelut.

Kirjoittajien lisäksi työryhmään kuuluivat:

Maija Gerlander, yliopistonopettaja, tutkija

Satu Seppä, koulutussuunnittelija

Katja Valaskivi, tutkimusjohtaja

Satu Vasantola, toimittaja

Elina Venesmäki, toimittaja

Koneen Säätiö rahoitti "Sovittelujournalismi: Toimintatutkimus konfliktierkkien aiheiden julkisesta keskusteluttamisesta" -hanketta 2016-2018.

koneensaatio.fi

www.uta.fi/cmt/tutkimus/comet/tutkimus/sojo.html

Tutkimus toteutettiin Tampereen yliopistossa, Tutkimuskeskus Cometissa.

uta.fi

uta.fi/comet

Tutkimushankkeen aikana pidettiin blogia, jonne on koottu ajatuksia matkan varrelta sovittelusta ja journalismista.

sovittelujournalismi.wordpress.com

Sovittelujournalismin käsikirja on luettavissa verkossa osoitteessa www.sovittelujournalismi.fi

